

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טטור"ל) כי במצוותך האמנותי – תהלים קי"ט, שם: טעמי המקרא בתורה שבעל-פה, התשע"ו
המצוות השערות: אהבה – סוף-פסוק – מגביל; מונח – רבוי; מהפך פשטא – מוציא פשטא – מרמז; מאריך – רבוי; דוגא – מצרף; תביר – מחלק, ממעט, לא ממש; טפא – שנוי משמעות, רבוי מתפשט; מרמז טפא – יתור
לרבות, ככל מקובל; דוגא תביר טפא – קבוצה עם הלכה שיהי' לפרטיה; מרמז תביר טפא – קבוצה שההלכה חלה רק על חלק מפרטיה; מקף – רב-מצב של המושגים, כד"כ מצב
אחד נדרש; פסוק י – סודו שנחלק, השלם והחלק נדרשים; זקא סגול – מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט; 1: זקא-קטן – 2: זקא-גדול – 3: רביע – 4: ... זקא-קטן ... זקא-קטן בחצי פסוק – הקש; השלישיה:
קדמא – סדר קדמות; אולא = גרש = גרש"ט – יוצא מהענין; קדמא ואולא – מלמד) דרוש בפסוק בכעין "ג מידות דר' ישמעאל; תלישא-קטנה – תרסא – דרוש בפסוק שער, מחיצה; תלישא-גדולה = תלשא – דרוש בפסוק ולפניו
שער, מחיצה; פוז – דרוש מהפסוק רעיון לנושא אחר בהלכה;

לטובת הבנת הנושא יוצגו מידי פעם חלק מהטעמים שבתנ"ך (חוץ מספרי איוב, משלי, תהלים), לפי תפקידם התחבירי כעוצרים ומחברים-משרתים, ולפי ההשערות

1.1 דברים עקב ז, יב

דברים עקב ז, יב: והנה עקב תשמעון את המשפטים האלה ושמרתם ועשיתם אתם ושמר' ה' אלהיך לה את-הברית ואת-החסד אשר נשבע לאבותיך:

נתחיל בפ' מאור ושמש דברים פרשת עקב ... או יאמר, והנה עקב תשמעון וגו'. דהנה כתיב (שמות יתרו כו, דברים ואתחנן ה, ט)
ועשה חסד לאלפים לאהבי ולשמרי מצותיו מצותי: ס. מצינו שאם האדם עובד את השי"ת מאהבה זכותו עומדת לבניו עד
אלפים דור, אפילו הפירות יאכלו בעולם הזה. ומהיכן הוא נוטל חלקו - מחמת שהוא עובד את השם יתברך מאהבה והוא משיג
רוממותו יתברך, ויודע שהכל מאתו יתברך; שאפילו המצות ומעשים טובים שעשה לא מכוחו עשה, אלא הקב"ה נותן לו כח לעשות
מצות ומעשים טובים. ואינו תובע שום שכר מאתו יתברך,

ופירשו רש"י ורבינו בחיי את הקרא **ועשה חסד**

(א) **רבינו בחיי דברים פרק יז** ומה המטפל לעוברי עברה נענש כעוברי עבירה, לא כל שכן המטפל לעושי מצוה שנותנין לו שכר
כעושי מצוה, שהרי מדה טובה מרובה על מדת פורענות אחת על חמש מאות, שנאמר: (שמות כי תשא לד, י) **נצח חסד לאלפים**,
וכתיב: **פקדו ענן אבות על-בנים ועל-בני בנים על-שלישים ועל-רבעים**. הקב"ה ארך אפיים, ממתין לבניו של עובר עבירה עד
ארבע דורות אחריו. אם מתקנים אינו נפרע מהם על מעשי אבותיהם ואם לא מתקנים מענישם.
(ב) **רש"י שמות יתרו כו, ועשה חסד** - נוצר חסד שאדם עושה, לשלם שכר עד לאלפים דור, מלת **לאלפים** הופכת ע"י כלל הלימוד
מיעוט רבים ללא מספר הרי זה שניים, כאן מיעוט **לאלפים** זה גם בשנוי הניקוד **לאלפים**. וממשיך רש"י נמצאת מדה טובה יתירה על
מדת פורענות אחת על חמש מאות, שזו לארבעה דורות וזו לאלפים:
תבנית החלק השני של הפסוק כעין פרט קדמאה וכלל ופרט המפרט את הפרט קדמאה.

ושמר' ה' אלהיך לה את-הברית ואת-החסד אשר נשבע לאבותיך:

ושמר – פרט קדמאה, **ה' אלהיך** – קדמא ואולא כעין כלל, פרט המפרט את הפרט קדמאה **לה את-הברית ואת-החסד אשר נשבע לאבותיך**

ושמר – תרסא, שיעור זמן שמירה מצינו שאם האדם עובד את השי"ת מאהבה זכותו עומדת לבניו עד לאלפים דור (מאור ושמש),

רש"י ו-רבינו בחיי פירשו נמצאת מדה טובה יתירה על מדת פורענות אחת על חמש מאות, שזו לארבעה דורות וזו לאלפים: מלת
לאלפים הופכת ע"י כלל הלימוד מיעוט רבים ללא מספר הרי זה שניים, כאן מיעוט **לאלפים** זה גם בשנוי הניקוד **לאלפים**. כמו-כן
רבינו בחיי הביא ראיה לארבעה דורות של עוברי עבירה בנוסף על העובר הראשון מהקרא (שמות כי תשא לד, י) **פקדו ענן אבות על-בנים ועל-בני בנים על-שלישים ועל-רבעים**:

אפשר שארבעה הדורות הנוספים מרומזים ברישום מקוצר בטעם מלת (דברים עקב ז, יב) **לה** – רביע, הקב"ה שומר לכל אחד בהשגחה
פרטית אליו האם מקיים **את-הברית ואת-החסד אשר נשבע לאבותיך** (פרטים המפרטים את הפרט קדמאה). אם עשה עבירה והוא
ובניו ארבע דורות לא תיקנו עד, איז נפרע מהם, ואם מתקנים אינו נפרע מהם על מעשי אבותיהם.

דברים עקב ז, יג: ואתה וברכה וברכה ואתה וברכה

וברכה פרי-בטנה ופרי-אדמתך דגנך ותירשך ויצהרך שגור-אלפיה ועשתרת צאנך על האדמה אשר-נשבע לאבותיך לתת לה:

ואתה וברכה – מונח זקף-קטן במלה אחת, כעין ריבה וריבה את הכל, וכן **דברים ואתחנן ו, ה: ואתה וברכה ואתה וברכה**

בכל-לבה ובכל נפשך ובכל מאדך: ואתה וברכה – מונח זקף-קטן במלה אחת, מידה (י"ח) לר' אלעזר בר' יוסי הגלילי, מדבר
שנאמר במקצת ונוהג בכל מידה ריבה וריבה את הכל, בכל אופני אהבה, אהבה מקיפה פשוטה ללא עיון כי ה' בוראך צורך לאהוב אותו,
ואהבה ממלאה מתוך לימוד והתבוננות ברוממות ה', שיהא שם שמים מתאהב על ידך

ה' אוהב כל אחד מישראל בכל אופני אהבה, כשם שכל אחד מישראל מצווה לאהוב את ה' בכל האופנים, וכתב **פנים יפות דברים פרק יא**
משום דכתיב (דברים כו, יז - יח) **את ה' האמרת היום וה' האמריך היום**, ענינו כי נתקשרו בעבותות האהבה בקשר חזק אשר הוא
משני צדדין,

מוצגת השערה כי חצי הפסוק השני מרמז לאופני גמר מלאכה בגידולי אדמה וחיובי הפרשת תרומות ומעשרות.

מהלך ההסבר: (א) קישור מהפסוק ראשית דגנך, המקור המקובל לגמר מלאכה לפסוק כאן; (ב) גמר מלאכה בדגן בפסוק כאן; (ג) כעין
בנין אב מכאן לגמר מלאכה לכל יבולי גידולי הארץ; (ד) שיעורי הפרשת תרומה, הקפה מהמוקף, מתי לא מפרישים

וברכה פרי-בטנה ופרי-אדמתך

דגנך ותירשך ויצהרך שגור-אלפיה ועשתרת צאנך על האדמה אשר-נשבע לאבותיך לתת לה:

מדרש רבה – על הפסוק מלמד ענינים אחדים ואחרון שבהם – לימוד **בהקש מעישור ופרי-אדמתך** היינו תיקון מאכל, לעישור **פרי-בטנה**
זו המילה, היינו תיקון האדם הישראלי, שיהיה ראוי בין היתר להפריש תרומות ומעשרות. מדרשה זאת נוסה להראות כי הפסוק
מרמז בהיקש או בנין אב לאופני גמר מלאכה בגידולי אדמה וחיובי הפרשת תרומות ומעשרות.

ממקומות אחרים בתורה העלינו כי תבנית טעמים קדמא ואולא במלה אחת, עשויה ללמד בתפקידים הבאים: (א) בתפקיד של מוקדם
ומאוחר (ב) בתפקיד של שוויון, (ג) בתפקיד בעושה תלוי המעשה

בפסוק נמצאת המלה **דגנך** – קדמא ואולא במלה אחת, אשר בתפקיד של שוויון עשויה ללמד על גמר מלאכה של דגן בצורת מירוח הכרי,
שהוא החלקה והשוואת הצדדים של ערימה = כרי הדגן בגורן. גמרא ב-**בבלי ביצה יג, ב** המופיעה במקומות אחדים בתלמוד עוסקת בחלק

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טטור"ל) כי במצוותך האמנתי – תהלים קי"ט, שם: טעמי המקרא בתורה שבעל-פה, התשע"ו
הפניות השערות: אחת: סלוק – סוף פסוק – מגביל; מונח – רבוי; מהפך פסוק – מוציא מפשט; מרכא = מאריך, רבוי; דרגא – מצרף; תבר – מחלק, ממעט, לא ממש; ספא – שנוי משמעות, רבוי מתפשט; מרכא ספא – יתור לרבות, מכל מקום; דרגא תבר ספא – קבוצה עם הלכה שוה לפרישה; מרכא תבר ספא – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרישה; תבר מרכא ספא – קבוצה שההלכה חלה רק על חלק מפרטיה; מקף – רב-מצב של המושג, בד"כ מצב אחד נדרש; פסוק 1 – סודו שנחלק, השלם והחלק נדרשים; זקא סגול – מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט, 1; זקא-קטן – 2; זקא-גדול – 3; רביע – 4; ... זקא-קטן ... זקא-קטן בחצי פסוק – הקש; השלישי: (קדמא – סדר קדימות; אולא = גרש = גרש"ם – יוצא מהענין; קדמא ואולא – מלמד) דרוש בפסוק כענין "ג מידות דר' ישמעאל; תלישא-קטנה – תראא – דרוש בפסוק שער, מחיצה; תלישא-גדולה = תלישא – דרוש בפסוק ולפניו שער, מחיצה; פז – דרוש מהפסוק רעיון לנישא אחר בהלכה;

הלוי ביבול גרעיני דגן ותוך כך למדים על גמר מלאכה. ופ' רש"י **האי אדגן** - (אביי עונה לרב פפא) הקדימו בכרי - כבר נעשה דגן, ומשכא לכלל דגן חלה עליו חובת כהן, דכתיב (**דברים שפטים יח,ד**) **ראשית דגנך**, הלכך מסתברא דהאי קרא דזכותא דכהן - אכרי תשידיה (משקבצו בגורן את הגרעינים לערימה = כרי, ומירחו = והחליקו = השווו פניה קוראים לו דגן והגיעה זכות לכהן, ולכן הקדמת הלוי נטלה את חלק הכהן ועל הלוי להעביר לכהן חלק הכהן במה שלקח).

מפרש"י למדים כי הגדרת **אדגן** גרעיני התבואה באים לכלל דגן משנתמרת הכרי וזהו גמר מלאכה בדגן וחייב בתרומה ומעשרות. הלימוד המקובל הינו מהקרא (**דברים שפטים יח,ד**) **ראשית דגנך**.

תבואות חמשת המינים חטה שעורה שבלת-שועל שפון כוסמין נקראים דגן על שם פעולת הדיגון בשעת עשיית כרי והחלקה הנחשב לגמר מלאכה בגרעיני תבואות אלה

אופני גמר מלאכה נוספים ליבולי גידולי אדמה שונים שבהם מתחייבים בתרומה ומעשרות
 טט – ע"פ **בבלי ביצה יג,ב** הגדרת גמר מלאכה בקישואין ודלועין ובצלים משיפסוק, ושלא פקסו - משיעמיד ערמה..
 טט – ע"פ **בבלי בבא מציעא פח,ב** הגדרת גמר מלאכה בענבים וזיתים העומדים לאכילה – כניסתן לבית קובעתן (נקרא גם רואה פני הבית), וכן בתאנים ועוד פירות.

מוצעת השערה כי (**דברים עקב ז,ג**) **דגנך** הוא עוד מקור ל**אדגן** גמר מלאכה בדגן ולגמרי מלאכה אחרים בהיקש או בבנין אב **דגנך** –קדמא ואולא במלה אחת, (א) בתפקיד של מוקדם ומאוחר (ב) בתפקיד של שוויון, (ג) בתפקיד בעושה תלוי המעשה (א) תיקון המאכל ע"י תרומות ומעשרות על הסדר של מוקדם ומאוחר המרומז ב- **דגנך** - קדמא ואולא במלה אחת, כלומר הסדר הוא גמר מלאכה ואחריו הפרשת תרומות ומעשרות:
 (ב) בתפקיד של שוויון, קדמא ואולא בצורתן מסמלות העמדת ערמה היינו כרי, אחד מהתפקידי קדמא ואולא במלה אחת מרמז על שוויון פני השטח כמו ערבה, כאן במובן של פעולת מירוח שהיא החלקת ערמת הגרעינים, פעולה הנחשבת לגמר מלאכה בגרעיני התבואה היינו **אדגן**, גרעיני התבואה נקראים מעתה דגן נאסרים באכילת ארעי ומחוייבים בתרומות ומעשרות. ורבנן הקישו מדגן לפירות וירקות חלקם בהעמדת ערימה, חלקם בכניסתן לבית. את הרמז הליקש ראה להלן.

(ג) בתפקיד בעושה תלוי המעשה, ע"פ **ש"ת מהריט"ץ (ישנות) סימן ז**
דגנך פירו' מתחלי' הזריעה שיהיה הדגן נזרע ברשותך
 המלה **דגנך** בשינוי ניקוד נקראת **דיגונך** קרא קפיד **אדגן** שיהא שלך בשעת דיגון פירוש גמר המלאכה בדגן צריך להיות ע"י ישראל בין מזריעה משדה של ישראל ובין לשיטת רמב"ם כרבה כשקנה ישראל דגן מגוי שגידל בא"י ומירחו (עשה גמר מלאכה). תבנית חצי הפסוק כעין פרטים מקדימים, כלל ופרטים אחרונים. **וּבַכֶּרֶךְ פְּרִי-בִטְנֶךָ וּפְרִי-אֲדָמָתְךָ דִּגְנֶךָ וְתִירְשֶׁנָּךְ וְיֹצְהֶרְךָ**, ופרטים נוספים. הפרט הנוסף הראשון הוא **שָׁנֵר-אֶלְפִיךָ וְעִשְׂתָּרְתָּ צֹאנֶךָ עַל הָאֲדָמָה** – פעמיים זקף בין שני קיסרים, כאן בתפקיד כעין בנין אב או היקש. עם היקש אחד פתחנו את הנושא **מדרש רבה** – על הפסוק מלמד ענינים אחדים ואחרון שבהם – לימוד **היקש** מעישור **וּפְרִי-אֲדָמָתְךָ** היינו תיקון מאכל, לעישור **פְּרִי-בִטְנֶךָ** זו המילה, היינו תיקון האדם הישראלי שיהיה ראוי בין היתר להפריש תרומות ומעשרות. כל תיקון הוא סוג של חציצה (מתפקידי תלישא) – הפרשת איסור למפריש. אפשר כי המשך הקרא **שָׁנֵר-אֶלְפִיךָ וְעִשְׂתָּרְתָּ צֹאנֶךָ עַל הָאֲדָמָה** – פעמיים זקף בין שני קיסרים מרמז על כעין היקש או בנין אב ללמד מדגן לשאר יבולי גידולי אדמה על חובת גמר מלאכה ואחריה היבול הוא טבל וחייב בתרומות ומעשרות.

בפסוק (**דברים שפטים יח,ד**) **ראשית דגנך** אין רמז בטעמים לשיעורים ומחיצות. כאמור הצגנו מקור נוסף להפרשת תרומות ומעשרות מהחצי השני של הפסוק **דברים עקב ז,ג** במלת **דגנך** במובן של אדגן – דגנך ודיגונך.

וּבַכֶּרֶךְ פְּרִי-בִטְנֶךָ וּפְרִי-אֲדָמָתְךָ דִּגְנֶךָ וְתִירְשֶׁנָּךְ וְיֹצְהֶרְךָ שָׁנֵר-אֶלְפִיךָ וְעִשְׂתָּרְתָּ צֹאנֶךָ עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר-נִשְׁבַּע לְאַבְתָּיִךְ לָתֵת לָךְ:
וּבַכֶּרֶךְ פְּרִי-בִטְנֶךָ וּפְרִי-אֲדָמָתְךָ – מונח מונח תלישא-גדולה, כעין שלוש תלישא-גדולה, שעשויים ללמד אלפניהם ולאחריהם ובסה"כ כששה תפקידי תלישא מבין התפקידים כעין שיעור, חציצה, מחיצה.

שלושה שיעורים נדרשו בירושלמי בהסתמך על פסוק ביחזקאל ונמצאים בפ"י **רש"י (דב' שפטים יח,ד)** **ראשית דגנך** - זו תרומה, ולא פירש בה שיעור, אבל רבותינו (**ירושלמי תרומות פ"ד ה"ג**) נתנו בה שיעור, עין יפה אחד מארבעים, עין רעה אחד מששים, בינונית אחד מחמשים. וסמכו על המקרא שלא לפחות מאחד מששים, שנאמר ושיתים האיפה מחומר השעורים (**יחזקאל מה,יג**) ששית האיפה, חצי סאה. כשאתה נותן חצי סאה לכור, הרי אחד מששים, שהכור שלשים סאין:
 באותו ירושלמי גם נדרש שיש להפריש תרומות ומעשרות מן המוקף. היינו מחיצה.

וב- **מדרש תנאים לדברים פרק יח** דרש שיעור השארה לאדם המפריש ברוחב לב ר' עקיבה אומר מני' אתה אומ' שאם רצה אדם לעשות כל גרנו תרומה וכל עיסתו חלה שהוא רשאי **ובלבד שישיר מקצת**
 ואפשר כי תלישא אחת משמשת בתפקיד עקירת חובת ההפרשה כנאמר ב-**מדרש תנאים לדברים פרק יח** [ת"ל ראשית] דגנך ולא דגן גוי (מיכן אמ' פירות הגוי שגדלו בקרקע שקנה בארץ ישראל אם נגמרה מלאכתן ביד הגוי ומירחן הגוי פטורין מכלום):
בדרך דרש בבלי תענית ח,ב ד"ה ואמר רבי יצחק אין הברכה מצויה אלא בדבר הסמוי מן העין ... ת"ר הנכנס למוד גרנו ... התחיל למוד אומר ברוך השולח ברכה בכרי הזה וגו' **וּבַכֶּרֶךְ ... דִּגְנֶךָ** - קדמא ואולא במלה אחת, בעושה תלוי המעשה. דבר הסמוי מן העין מתברך עד אחרי מירוח הכרי - היינו עד גמר מלאכה, ולכן לפני ש-התחיל למוד אומר ברוך השולח ברכה בכרי הזה וגו' מבקש כי הברכה תימשך לנמדד כי נעשה לשם הפרשת תרו"מ כמצוות ה' ולא לתועלת הבעלים.

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טטור"ל) כי במצוותך האמנותי – תהלים קי"ט, שם: טעמי המקרא בתורה שבעל-פה, התשע"ו
תמצית השערות: אחת, סלוק – סוף-פסוק – מגביל; מונח – רבוי; מהפך פשטא – מוציא מפשט; מראק = מאריך, רבוי; דרגא – מצרף; תביר – מחלק, ממעט, לא ממש; ספקא – שנוי משמעות, רבוי מתפשט; מרכא ספקא – יתור לרבות, מכל מקום; דרגא תביר ספקא – קבוצה עם הלכה שוה לפיטתה; מרכא תביר ספקא – קבוצה שההלכה חלה רק על חלק מפרטיה; מקף – רב-מצב של המושג, בד"כ מצב אחד נדרש; פסק ו – סדור שנחלק, השלש והחלק נדרשים; זקא סגול – מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט, 1; זקא-קטן – 2; זקא-גדול – 3; רביע – 4; ... זקא-קטן ... זקא-קטן בהצ' פסוק – הקש; השלישית: (קדמא – סדר קדימות; אולא = גיש = גרשי"ס – יוצא מהענין; קדמא ואולא – מלמד) דרוש בפסוק כענין 'ג' מידות דר' ישמעאל; תלישא-קטנה = תראא – דרוש בפסוק שער, מחיצה; תלישא-גדולה = תלישא – דרוש בפסוק ולפניו שער, מחיצה; פז – דרוש מהפסוק רעיון לנושא אחר בהלכה;

לטובת הבנת הנושא יוצגו מידי פעם חלק מהטעמים שבתנ"ך (חוץ מספרי איוב, משלי, תהלים), לפי תפקידיהם לפי ההשערות.

1.2 דברים עקב ז,יב

דברים עקב ז,יג: וְאַתְּבָרַךְ וּבִרְכָךְ וְהִרְבֵּךְ

וּבִרְכָךְ פְּרִי-בִטְנֶךָ וּפְרִי-אֲדָמָתְךָ דִּגְנֶךָ וְתִירְשֶׁךָ וּצְהָרֶךָ שְׁנַר-אֶלְפִיךָ וְעִשְׂתָּרְתָּ צֹאנֶךָ עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר-נִשְׁבַע לְאַבְרָהָם לָקַחְתָּ לָּךְ:

נפתח בחזרה על ענין שהוצג בדף עקב התשע"א ונפתחו הלאה.

וּבִרְכָךְ פְּרִי-בִטְנֶךָ וּפְרִי-אֲדָמָתְךָ – מונח מונח תלישא-גדולה, כעין שלוש תלישא-גדולה, שעשויים ללמד אלפניהם ולאחריהם ובסה"כ כששה תפקידי תלישא מבין התפקידים כעין שיעור, חציצה, מחיצה.

שלושה שיעורים נדרשו בירושלמי בהסתמך על פסוק ביחזקאל ונמצאים בפ' רש"י (דב' שפטים יח,ד) ראשית דגנך – זו תרומה, ולא פירש בה שיעור, אבל רבותינו (ירושלמי תרומות פ"ד ה"ג) נתנו בה שיעור, עין יפה אחד מארבעים, עין רעה אחד מששים, בינונית אחד מחמשים. וסמכו על המקרא שלא לפחות מאחד מששים, שנאמר ושיתם האיפה מחומר השעורים (יחזקאל מה,יג) ששית האיפה, חצי סאה. כשאתה נותן חצי סאה לכור, הרי אחד מששים, שהכור שלשים סאין:

באותו ירושלמי גם נדרש שיש להפריש תרומות ומעשרות מן המוקף. היינו מחיצה.

וב- מדרש תנאים לדברים פרק יח דרש שיעור השארה לאדם המפריש ברוחב לב ר' עקיבה אומר מנ' אתה אומ' שאם רצה אדם

לעשות כל גרנו תרומה וכל עיסתו חלה שהוא רשאי ובלבד שישיר מקצת

ואפשר כי תלישא אחת משמשת בתפקיד עקירת חובת ההפרשה כנאמר ב-מדרש תנאים לדברים פרק יח [ת"ל ראשית] דגנך ולא דגן גוי (מיכן אמ' פירות הגוי שגדלו בקרקע שקנה בארץ ישראל אם נגמרה מלאכתן ביד הגוי ומירחן הגוי פטורין מכלום):

בדרך דרש בבלי תענית ח,ב ד"ה ואמר רבי יצחק אין הברכה מצויה אלא בדבר הסמוי מן העין ... ת"ר הנכנס למוד גרנו ... התחיל למוד אומר ברוך השולח ברכה בכרי הזה וגו' וּבִרְכָךְ ... דִּגְנֶךָ – קדמא ואולא במלה אחת, בעושה תלוי המעשה. דבר הסמוי מן העין מתברך עד אחרי מירוח הכרי – היינו עד גמר מלאכה, ולכן לפני ש-התחיל למוד אומר ברוך השולח ברכה בכרי הזה וגו' מבקש כי הברכה תימשך לנמדד כי נעשה לשם הפרשת תרו"מ כמצוות ה' ולא לתועלת הבעלים.

וּבִרְכָךְ פְּרִי-בִטְנֶךָ וּפְרִי-אֲדָמָתְךָ – מונח מונח תלישא-גדולה. תלישא-גדולה בתפקיד של מקור, כאן מקור הברכות

מכאן הרחבות על שנת התשע"א

שיעור מתנת כהנים מהגז מרומז בפ' רש"י דברים שפטים יח,ד וְרֵאשִׁית גֵּז צֹאנֶךָ – כשאתה גוזז צאנך בכל שנה תן ממנה ראשית לכהן. ולא פירש בה שיעור. ורבותינו נתנו בה שיעור אחד מששים. וכמה צאן חייבות בראשית הגז, חמש רחלות,

שיעור גודל או סימנים בפרי או צבע פרי הראוי לעישור, ע"פ משנה מעשרות פ"א מ"ג התבואה והזיתים משיכניסו שלישי, פ"א מ"ב מ"ד צבע וסימנים בפירות אחרים

נמצא ששה תפקידי תלישא-גדולה, ואפשר כי יש להוריד את ענין עקירת חובת הפרשה.

השלמות למצוות תרומות ומעשרות היוצאות משני פסוקים (דב' עקב ז,יג) דִּגְנֶךָ ו- (דב' שפ' יח,ד) רֵאשִׁית דִּגְנֶךָ

דברים עקב ז,יג: וְאַתְּבָרַךְ וּבִרְכָךְ וְהִרְבֵּךְ

דִּגְנֶךָ וְתִירְשֶׁךָ וּצְהָרֶךָ שְׁנַר-אֶלְפִיךָ וְעִשְׂתָּרְתָּ צֹאנֶךָ עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר-נִשְׁבַע לְאַבְרָהָם לָקַחְתָּ לָּךְ:

דברים שפטים יח,ד: רֵאשִׁית דִּגְנֶךָ תִירְשֶׁךָ וּצְהָרֶךָ וְרֵאשִׁית גֵּז צֹאנֶךָ תִתֶן-לּוֹ:

רש"י דברים יח,ד רֵאשִׁית דִּגְנֶךָ – זו תרומה, ולא פירש בה שיעור, אבל רבותינו (ירושלמי תרומות פ"ד ה"ג) נתנו בה שיעור, עין יפה אחד מארבעים, עין רעה אחד מששים, בינונית אחד מחמשים. וסמכו על המקרא שלא לפחות מאחד מששים, שנאמר וְשִׁיתָם

הָאִיפָה מִחֶמֶר הַשְּׁעָרִים (יח' מה,יג) ששית האיפה (איפה היא שלושה סאין, לכן), חצי סאה (היא ששית איפה). כשאתה נותן חצי סאה לכור, הרי אחד מששים, שהכור (בתנ"ך נקרא חֶמֶר) שלשים סאין:

תלמוד ירושלמי מסכת תרומות פרק ד דף מב טור ד /ה"ג

/ה"ג/ הלכה ג' כתיב (יח' מה,יג) ששית האיפה מחמר החטים וששיתם האיפה מחמר השערים יכול תורם בחטים אחד משלשים ובשעורים אחד מששים ת"ל (יח' מד,ז) וְכָל-תְּרֻמַת פֶּלַח שִׁיחַהוּ כָל תְּרֻמֹת שׁוֹת שְׁמוּאֵל אָמַר תֵּן שְׁשִׁית עַל שְׁשִׁיתם (אחד חלקי 60 ועוד

אחד חלקי 360 = 0.0194 היינו כ-0.2 והוא אחד חלקי 50) ונמצא תורם (יותר מכך) אחד מארבעים (שוה בעין יפה) בינונית אחד מחמשים

אמר רבי לוי כתיב (במ' מט' לא,ז) וּמִמַּחְצֵת בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל תִּקְחוּ אֶתְרוֹ אֶתְרוֹ מִן-הַחֲמִשִּׁים כָּל שֵׁאתָ אוֹחַז מִמְּקוֹם אֶחָד הִיא הוּא כֹזֶה

מה זה אחד מחמשים אף מה שאת אוחז ממקום אחר הרי הוא כזה והרעה אחד מששים דכתיב וְשִׁיתָם הָאִיפָה מִחֶמֶר הַשְּׁעָרִים... ומה אין רבי יודה דאית ליה שלא מן המוקף פטיר רבנין דלית להון שלא מן המוקף לא כל שכן ...

אמר ליה ר' יוחנן מן מאן שמעיתא אמר ליה מפילפול חברייא שמעיתא הא דרבי ינאי אמר אפילו אחד מאלף אמר רבי מנא לית כאן שיעורא דכתיב (דב' שפ' יח,ד) רֵאשִׁית דִּגְנֶךָ תִירְשֶׁךָ וּצְהָרֶךָ ואפילו כל שהוא

מדרש תנאים לדברים פרק יח ד (דב' שפ' יח,ד) רֵאשִׁית דִּגְנֶךָ תִירְשֶׁךָ וּצְהָרֶךָ בתרומה גדולה הכת' מדבר מלמד שאין תורמין אותה אלא מן המובחר שני רֵאשִׁית ר' ישמעאל אומר מנ' אתה אומר למקדיש ערימתו עד שלא מירח פטור מן המעשרות או יכול משמירה ת"ל (דב' שפ' יח,ד) רֵאשִׁית דִּגְנֶךָ תִירְשֶׁךָ וּצְהָרֶךָ ... תִתֶן-לּוֹ:

(דב' שפ' יח,ד) רֵאשִׁית דִּגְנֶךָ תִירְשֶׁךָ וּצְהָרֶךָ ... תִתֶן-לּוֹ – סלוק, מגביל הנתינה, כאן פוטר מן המעשרות מי שהקדיש ערימת פירותיו עד שלא עשה גמר מלאכה

ר' עקיבה אומר מנ' אתה אומ' שאם רצה אדם לעשות כל גרנו תרומה וכל עיסתו חלה שהוא רשאי ובלבד שישיר מקצת [ת"ל (דב' שפ' יח,ד) רֵאשִׁית דִּגְנֶךָ ולא דגן גוי (מיכן אמ' פירות הגוי שגדלו בקרקע שקנה בארץ ישראל אם נגמרה מלאכתן ביד הגוי ומירחן הגוי פטורין מכלום):

רש"י דברים שפטים יח,ד וְרֵאשִׁית גֵּז צֹאנֶךָ – כשאתה גוזז צאנך בכל שנה תן ממנה ראשית לכהן. ולא פירש בה שיעור. ורבותינו נתנו בה שיעור אחד מששים. וכמה צאן חייבות בראשית הגז, חמש רחלות, שנאמר וְחֶמֶשׁ צֹאן עִשׂוֹת עִשׂוֹת (שמואל א' כה,יח). רבי

עקיבה אומר וְרֵאשִׁית גֵּז שְׂתִים, גֵּז צֹאנֶךָ ארבע, תִתֶן-לּוֹ הרי חמש:

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טטור"ל) כי במצוותך האמנותי – תהלים קי"ט, שם: טעמי המקרא בתורה שבעל-פה, התשע"ו
המצוות השטרות: אחת, סלוק = סוף-פסוק – מגביל; מונח – רבוי; מהפך פשטא – מוציא מפשט; מרכא = מאריך, רבוי; דרגא – מצרף; תביר – מחלק, ממעט, לא ממש; ספקא – שנוי משמעות, רבוי מתפשט; מרכא טפקא – יתור לרבית, מכל מקום; דרגא תביר טפקא – קבוצה עם הלכה שוה לפרישה; מרכא תביר טפקא – קבוצה שההלכה חלה רק על חלק מפרטיה; מקף – רב-מצב של הנושע, ב"כ מצב אחד נדרש; פסקא – סדור שנחלק, השלם והחלק נדרשים; זרקא סגול – מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט, 1; זקף-קטן – 2; זקף-גדול – 3; רביע – 4; ... זקף-קטן ... זקף-קטן בחצי פסוק – הקש; השלישיה: (קדמא – סדר קדימות; אולא = גרש = גרשי"ם – יוצא מהענין; קדמא ואולא – מלמד) דרוש בפסוק ככעין "ג מידות דר' ישמעאל; תלישא-קטנה – תראא – דרוש בפסוק שער, מחיצה; תלישא-גדולה = תלשא – דרוש בפסוק ולפניו שער, מחיצה; פוז – דרוש מהפסוק רעיון לנושא אחר בהלכה;

אפשר כי גם שיעור הגז להינתן מחמש רחלות ילמד מ- **וְתִירְשֶׁן וַיִּצְהָרְךָ** – מונח רביעי, והשיעור ירומז באחת ממשותפת תפקידי תלשא שבקרא.

דב' עקב זיג, דִּנְגָךְ וְתִירְשֶׁן וַיִּצְהָרְךָ

דִּנְגָךְ – קדמא ואזלא במלה אחת, (א) בתפקיד של מוקדם ומאוחר (ב) בתפקיד של שוויון, (ג) בתפקיד בעושה תלוי המעשה (א) תיקון המאכל ע"י תרומות ומעשרות על הסדר של מוקדם ומאוחר המרומז ב- **דִּנְגָךְ** – קדמא ואזלא במלה אחת, כלומר הסדר הוא גמר מלאכה ע"י העמדת ערימת כרי בגורן ומירוחה, ואחריו הפרשת תרומות ומעשרות:

פעולה הנחשבת לגמר מלאכה בגרעיני התבואה היינו **אדגן**, גרעיני התבואה נקראים מעתה דגן נאסרים באכילת ארעי ומחוייבים בתרומות ומעשרות. ורבנן הקישו מדגן לפירות וירקות חלקם בהעמדת ערימה, חלקם בכניסתן לבית. את הרמז להיקש ראה להלן. מדאורייתא רק דגן תירוש ויצהר חייבים בתרומות ומעשרות אחרי גמר מלאכתם. הועלתה השערה כי המשך הקרא **שֶׁנֶר-אֶלְפִיךָ וְעִשְׂתָּרֶת צִאֲנֶךָ עַל הָאֲדָרְתָּה** – פעמיים זקף בין שני קיסרים מרמז על כעין היקש או בנין אב ללמד מדגן תירוש ויצהר לשאר יבולי גידולי הארץ על חובת גמר מלאכה ואחריה היכול הוא טבל וחייב בתרומות ומעשרות. האם כל סוגי היבולים יהיו בגמר מלאכה אחיד של ערימת כרי ומירוחה? בא הכתוב **וְתִירְשֶׁן וַיִּצְהָרְךָ** – מונח רביעי, לרמז על לפחות ארבעה אופני גמר מלאכה נוספים על הערמה. או לרמז על ששה דברים הקובעים למעשר מדרבנן

משנה מעשרות פ"א מ"ה – מ"ח מלמדת תשעה אופנים של גמר מלאכה או הנקבע למעשר. רבוי האופנים עשוי להיות מרומז (א) בקרא **דב' עקב זיג, וְתִירְשֶׁן וַיִּצְהָרְךָ** – מונח רביעי, לרמז על לפחות ארבעה אופני גמר מלאכה נוספים על הערמה. או לרמז על ששה דברים הקובעים למעשר מדרבנן

או (ב) בקרא **דברים שפטים יח, ד, וְתִירְשֶׁן וַיִּצְהָרְךָ** – מונח רביעי, שימוש נוסף לתבנית **וְתִירְשֶׁן וַיִּצְהָרְךָ** – מונח רביעי, מאחד משני הפסוקים עשוי להיות רמז ל-**משנה מסכת תרומות פ"א מ"א, מ"ה מ"ו מ"ז** – ל-**חמשה לא יתרומו ואם תרומתן תרומה** ו/או **חמשה עשר תנאים ממה לא תורמים** ו/או **חמשה לא יתרומו ואם תרמו תרומתן תרומה**

משנה מסכת מעשרות פ"א מ"ב מאימתי הפירות חייבות במעשרות התנאים משיבחו הענבים והאבשים משהבאישו האוג והתותים משיאדימו וכל האדומים משיאדימו הרמונים משימסו התמרים משיטילו שאור האפרסקים משיטילו גידים האגוזים משיעשו מגורה ר' יהודה אומר האגוזים והשקדים משיעשו קליפה:

משנה ג החורבין משינקדו וכל השחורים משינקדו האגסים והקרסטומלין והפרישים והעוורדים משיקרו וכל הלבנים משיקרו התלתן משתצמח התבואה והזיתים משיכניסו שלישי:

משנה ד ובריק הקשואים והדלועים והאבטיחים והמלפפונות התפוחים והאתרוגין חייבים גדולים וקטנים ר"ש פוטר את האתרוגים בקטן החייב בשקדים המרים פטור במתוקים החייב במתוקים פטור במרים: שיעור גדול או סימנים בפרי או צבע פרי הראוי לעיבור, ע"פ **משנה מעשרות פ"א מ"ג** התבואה והזיתים משיכניסו שלישי, **פ"א מ"ב מ"ד** צבע וסימנים בפירות אחרים

משנה מסכת מעשרות פ"א מ"ה איזהו גרנן למעשרות הקשואים והדלועים משיפסקו ואם אינו מפקס משיעמיד ערימה אבטיח משישלק ואם אינו משישלק עד שיעשה מוקצה ירק הנאגד משיאגד אם אינו אוגד עד שימלא את הכלי ואם אינו ממלא את הכלי עד שילקט כל צרכו כלכלה עד שיחפה ואם אינו מחפה עד שימלא את הכלי ואם אינו ממלא את הכלי עד שילקט כל צרכו בד"א במוליך לשוק אבל במוליך לביתו אוכל מהם עראי עד שהוא מגיע לביתו:

דִּנְגָךְ – גמר מלאכתו בעשיית כרי ומירוחה בגורן, ונקבע למעשר. הנעשה בדגן בגורן מושאל כרעיון לעשות לגידולי ארץ אחרים והרעיון הזה נקרא גרנן וזה כמפרש **רמב"ם על משנה מסכת מעשרות פ"א מ"ה [ה] גרנן, מושאלת**. והכוונה מאמתי נעשין הפירות כדגן שבגורן שאסור לאכול ממנו עראי מפני שנקבע למעשר, ...

כאשר מונים את הגרנן השונים במשנה **מעשרות פ"א מ"ה** מתקבל: (א) פיקוס או ערמה, (ב) שילוק אן מוקצה, (ג) איגוד או מלוי כלי או ליקוט כל צרכו, (ד) חיפוי או מילוי או עד כל צרכו, (ה) או הבאה לבית

משנה ו הפרד הצמקין והחורבין משיעמיד ערימה הבצלים משיפלק ואם אינו מפקל משיעמיד ערימה התבואה משימרח ואם אינו ממרח עד שיעמיד ערימה הקטניות משיכבוור ואם אינו כובר עד שימרח אע"פ שמרח נוטל מן הקוטעים ומן הצדדים וממה שבתוך התבן ואוכל: כאשר מונים את הגרנן השונים במשנה **מעשרות פ"א מ"ו** מתקבל: (א) ערימה (ב) פיקול (ג) ערימת תבואה ומורחה (ד) כבירה בנפה או מירוח

משנה ז היין משיקפה אע"פ שקפה קולט מן הגת העליונה ומן הצנור ושותה השמן משיירד לעוקה אע"פ שירד נוטל מן העקל ומבין הממל ומבין הפצים ונותן לחמטה ולתמחוי אבל לא יתן לקדרה וללפס כשהן רותחין רבי יהודה אומר לכל הוא נותן חוץ מדבר שיש בו חומץ וציר:

כאשר מונים את הגרנן השונים במשנה **מעשרות פ"א מ"ז** מתקבל: (א) יין משיקפה (ב) השמן משיירד לעוקה

משנה ח העגול משיחליקנו מחליקים בתאנים וענבים של טבל רבי יהודה אומר המחליק בענבים לא הוכשר רבי יהודה אומר הוכשר הגורגרות משידוש ומגורה משיעגל היה **דש** בחבית ומעגל במגורה נשברה החבית ונפתחה המגורה לא יאכל מהם עראי רבי יוסי מתיר: כאשר מונים את הגרנן השונים במשנה **מעשרות פ"א מ"ח** מתקבל: (א) החלקה (ב) דישה (ג) מעגל במגורה

בסה"כ ממשנה ז ומשנה ח חמישה אופני גמר מלאכה

חמישיות בתרומה

משנה מסכת תרומות פ"א מ"א חמשה לא יתרומו ואם תרמו אין תרומתן תרומה החרש והשוטה והקטן והתורם את שאינו שלו עובד כוכבים שתרם את של ישראל אפילו ברשות אין תרומתו תרומה:

חמשה עשר תנאים ממה לא תורמים

[ה] אין תורמין מן הלקט ומן השכחה ומן הפאה ומן ההפקר ולא ממעשר ראשון שנשלה תרומתו ולא ממעשר שני והקדש שנפדו ולא מן החייב על הפטור ולא מן הפטור על החייב ולא מן התלוש על המחבור ולא מן המחבור על התלוש ולא מן החדש על הישן על החדש ולא מפירות הארץ על פירות חוצה לארץ ולא מפירות חוצה לארץ על פירות הארץ ואם תרמו אין תרומתן תרומה:

משנה ו חמשה לא יתרומו ואם תרמו תרומתן תרומה האלם והשכור והערום והסומא ובעל קרי לא יתרומו ואם תרמו תרומתן תרומה:

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טטוד"ל) כי במצוותך האמנתי – תהלים קי"ט, שם: טעמי המקרא בתורה שבעל-פה, התשע"ו
 המצוות הששורות: אתנה, סלוק = סוף-פסוק – מגביל; מונח – רבוי; מהפך פשטא – מוציא מפשט; מרכא = מאריך, רבוי; זרנא – מצרף; תביר – מחלק, ממעט, לא ממש; טפאא – שנוי משמעות, רבוי מתפשט; מרכא טפאא – יתור לרבות, מכל מקום; דרנא תביר טפאא – קבוצה עם הלכה שוה לפרישה; מרכא תביר טפאא – קבוצה שההלכה חלה רק על חלק מפרטיה; מקף – רב-מצב של המושגים, בד"כ מצב אחד נדרש; פסק ו – סודר שנחלק, השלם והחלק נדרשים; זרקא סגול – מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט, 1; זקף-קטן – 2; זקף-גדול – 3; רביע – 4; ... זקף-קטן ... זקף-קטן בהצ' פסוק – הקש; השלישיה: (קדמא – סדר קדימות; אולא = גרש = גרשי"ם – יוצא מהענין; קדמא ואולא – מלמד) דרוש בפסוק בכעין "ג מידות דר' ישמעאל; תלישא-קטנה – תרסא – דרוש בפסוק שער, מחיצה; תלישא-גדולה = תלשא – דרוש בפסוק ולפניו שער, מחיצה; פוז – דרוש מהפסוק רעיון לנושא אחר בהלכה;

דברים עקב יא,יב:

אַרְצֵי אֲשֶׁר-הָיָה אֱלֹהֶיךָ דִּבְרַשׁ אֹתָהּ תִּמְיֹד עֵינֵי הָיָה אֱלֹהֶיךָ בְּהַ מְרִשִׁית הַשָּׁנָה וְעַד אַחֲרֵית שָׁנָה: ס

ספר שפתי קדושים האדמו"ר צבי הירש המגיד מנאדבורנא מכוון זרע ברך - צפת ע' כז (דב' עקב יא,יב) אַרְצֵי אֲשֶׁר-הָיָה אֱלֹהֶיךָ הִרְשֵׁ

אתה תמיר עיני ה' וגו' הענין שכל תיבה של לה"ק צריך לחקור על שורש שלה מאיזה עולם נלקחה ... וצריך להבין באיזה בחנה יכול להפך ע"י נגינות הטעמים דהיינו חכמה מהפך האותיות וע"י ניוון יכול הוא להפך ע"ד מ"ש וד' נתן לי לשון לימודים שהלשון הוא הדורש וממנו נמשך לדיבור והלשון נמשך מהמחשבה דהיינו מהחכמה וגו'

אַרְצֵי – זקף-גדול, בתפקיד של שלוש כפי' רמב"ן ... ויש בו סוד עמוק, כי הארץ הזאת (א) נדרשת בכל (ב) והיא הכל, (ג) וכל הארצות מתפרנסות ממנה באמת. בדרך סוד זקף-גדול מרמז לפעמים לקשר עולם הכתר לספירת חכמה ולספירת בינה.

אֲשֶׁר-הָיָה אֱלֹהֶיךָ הִרְשֵׁ אתה – בדרך הסוד אפשר כי יכוון לענינים אלקיים שמעל לספירת החכמה והם בכתר והנקראים עתיק יומין ואריך אנפין. ולמד הרב סנדר ערלנגר הי"ו (ראה איכה התשע"א) כי באריך אנפין יש רק עין חסד, המשפיעה תמיר – רביע בתפקיד

ארבע, דרך השלבים (חכמה ובינה ודעת, חסד גבורה תפארת, נצח הוד יסוד) אל השלב הרביעי והמקבל היא מלכות שב- אַרְצֵי . החסד המושפע מהכתר (עתיק יומין, אריך אנפין) מושפע קודם אל הספירות חכמה ובינה המרומזות בכתוב עֵינֵי הָיָה אֱלֹהֶיךָ בְּהַ – קדמא (במובן

קודם) מהפך פשטא זקף-קטן. וע"פ ספר שפתי קדושים הכתוב הָיָה אֱלֹהֶיךָ שהחכמה מהפך האותיות וע"י ניוון (טט – הטעמים) יכול הוא להפך דברים לא טובים לטובים. החכמה והבינה הם התחלות של שני קווי השפעה אל זעיר אנפין (חסד גבורה תפארת, נצח הוד יסוד) שבו

מתגלה יותר עין ימין של חסד ועין שמאל של גבורה הנקרא גם דין היינו מה שנאמר מְרִשִׁית הַשָּׁנָה וְעַד אַחֲרֵית שָׁנָה בתחילת השנה פותחים דף חדש בלי זכויות ובלי חובות, ונרשמים מעשי ישראל בארץ ישראל עד אחרית השנה. זכו ישראל במעשיהם אזי מה שיצא מ-

אַרְצֵי – זקף-גדול, היינו עולם הכתר נהיה כולו חסד בספירת המלכות השורה ב- אַרְצֵי – בארץ-ישראל וממנה נלמד ע"פ הטעם אַרְצֵי – זקף-גדול, בתפקיד של שלוש כפי' רמב"ן ... ויש בו סוד עמוק, כי הארץ הזאת (א) נדרשת בכל (ב) והיא הכל, (ג) וכל הארצות מתפרנסות ממנה באמת...

טט על בסיס הנאמר ב-ספר שפתי קדושים אפשר לומר כי הפסוק

בראשית ב,י: וַיִּקְרָא יְצָא מַעְרָן לְהַשְׁקוֹת אֶת-הַגֶּן וּמִשָּׁם יַפְרֹד וַהֲנִיחַ לְאַרְבָּעָה רְאשִׁים:

ילמד כי נהר השפע היוצא מחכמה ירמז כי בחכמה אחדות ובה הטעמים לכל פרט באחדות והם מתואמים ביניהם בשילוביהם. ביציאה יפרד לפרטים עד כי לא יוכרו התאמותיהם אבל כל פרט נושא את טעמו במקור עמו וע"י התבוננות בהם אפשר לגלות התאמות במקור לפני הפרדם.

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טטור"ל) כי במצוותך האמנותי – תהלים קי"ט, שם: טעמי המקרא בתורה שבעל-פה, התשע"ו
המצוות השערות: אחת, סלוק = סוף-פסוק – מגביל; מונח – רבוי; מהפך פשטא – מוציא מפשט; מרכא = מאריך, רבוי; דרגא – מצרף; תביר – מחלק, ממעט, לא ממש; טפא – שנוי משמעות, רבוי מתפשט; מרכא טפא – יתור לרבוב, מכל מקום; דרגא תביר טפא – קבוצה עם הלכה שזה לפיטיה; מרכא תביר טפא – קבוצה שההלכה חלה רק על חלק מפרטיה; מקף – רב-מצב של הנושעים, בד"כ מצב אחד נרש; פסק ו – סודו שנחלק, השלם והחלק נדרשים; זרקא סגול – מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט, 1; זקף-קטן – 2; זקף-גדול – 3; רביע – 4; ... זקף-קטן ... זקף-קטן בחצי פסוק – הקש; השלישית: (קדמא – סדר קדימות; אולא – גישא – יוצא מהענין; קדמא ואולא – מלמד) דרוש בפסוק כענין "ג' מידות דר' ישמעאל; תלישא-קטנה – תרסא – דרוש בפסוק שער, מחיצה; תלישא-גדולה = תלישא – דרוש בפסוק ולפניו שער, מחיצה; פוז – דרוש מהפסוק רעיון לנושא אחר בהלכה;

לטובת הבנת הנושא יוצגו מידי פעם חלק מהטעמים שבתנ"ך (חוץ מספרי איוב, משלי, תהלים), לפי תפקידיהם לפי ההשערות.

1.3 דברים עקב ז,יב

דברים עקב ז,יט:

הַמִּסֵּת הַגְּדֹלֹת אֲשֶׁר-רָאוּ עֵינֶיךָ וְהָאֲתָת וְהַמְּפֹתִים וְהַגִּדְרָה הַחֲזָקָה וְהַזְרָע הַנְּטוּיָה אֲשֶׁר הוֹצֵאתָ ה' אֱלֹהֶיךָ כִּן-יַעֲשֶׂה ה' אֱלֹהֶיךָ לְכָל-הַעַמִּים אֲשֶׁר-אַתָּה נָהָא מִפְּנֵיהֶם:

הַמִּסֵּת הַגְּדֹלֹת – קדמא ואולא ... כִּן-יַעֲשֶׂה ה' אֱלֹהֶיךָ – גרשיים מהפך פשטא, תבנית של כעין מלמד ולמד והלמד מוגבל לא להיות יותר מהלמד (מעין קל וחומר עם דיו לבא מן הדין להיות כנידון). כאן המלמד הוא ההצלה ממצרים על-אף שלא היו עדיין ראויים,

שהיתה ע"י הַמִּסֵּת (רש"י – נסיונות) הַגְּדֹלֹת אֲשֶׁר-רָאוּ עֵינֶיךָ וְהָאֲתָת וְהַמְּפֹתִים וְהַגִּדְרָה הַחֲזָקָה וְהַזְרָע הַנְּטוּיָה ... כִּן-יַעֲשֶׂה ה' אֱלֹהֶיךָ לְכָל-הַעַמִּים (עמים בכלל ועמי כנען מייד) וְאֲשֶׁר-אַתָּה נָהָא מִפְּנֵיהֶם: (פנים יפות) אפילו אם לא תשיגו למעלות הבטחון שלא ייראו אפ"ה יעשה ה' עמכם כמו שעשה במצרים

והרלב"ג פירש רק על ענין ההצלה ולא הזכיר שלא היו עדיין ראויים.

רלב"ג ... (זי-יט) עוד הזהירים שלא ייראו שלא יוכלו להוריש הגוים הרבים ההם, כי יש להם לבטוח שיד השם יתעלה לא תקצר מהורישם, בעבור מה שראו מפעולותיו הנפלאות שעשה ביציאת מצרים.

דברים עקב ח,ב:

[ב] וְזָכַרְתָּ אֶת-כָּל-הַיְדָרְךָ אֲשֶׁר הוֹלִיכְךָ ה' אֱלֹהֶיךָ זֶה אַרְבָּעִים שָׁנָה בַּמִּדְבָּר לְמַעַן עֲנֹתְךָ לְנִסְתֹּךָ לְדַעַת אֶת-אֲשֶׁר בְּלִבְּךָ הַתְּשׁוּמָה מִצֻּוְתוֹ מִצֻּוְתוֹ אִם-לֹא:

דברים עקב ח,ג:

וַיַּעֲנֶךָ וַיַּרְעִבְךָ

וַיִּאֲכַלְךָ אֶת-הַמֶּן אֲשֶׁר לֹא-יָדַעְתָּ וְלֹא יָדָעוּ אֲבֹתֶיךָ

לְמַעַן הוֹדִיעֶךָ כִּי לֹא עַל-הַלֶּחֶם לְבַדוֹ יִחְיֶה הָאָדָם כִּי עַל-כָּל-מוֹצֵא פִי ה' יִחְיֶה הָאָדָם:

וַיַּעֲנֶךָ וַיַּרְעִבְךָ – זרקא סגול, בגלל שלא הכינו מיום ליום זה הוסיף רעב (בבלי יומא, רשב"ם) ו-ראב"ע – יתכן רעב מתאוות אחרות ומפרש אבי עזר תענוגי חמדות ולא תאוות מאכל שטעמו במן כל מיני מטעמים

רשב"ם ח,ב לענתך (ט – לְמַעַן עֲנֹתְךָ) – זה ענוי שאין פת בסלך וחיידך תלויים למרום בכל יום

אור החיים וַיַּעֲנֶךָ עינוי הדרך, וַיַּרְעִבְךָ עינוי חסרון המזון ושבת המן שהוא הדבר הראוי אפילו למעונה ולרעב מלבד הטעם הנרגש שהיה כצפיחית בדבש

ע"פ כתר שם טוב וַיַּעֲנֶךָ וַיַּרְעִבְךָ וַיִּאֲכַלְךָ אֶת-הַמֶּן אכילת המן הייתה בבחינת עינוי מפני שהמן היה מאכל רוחני, לחם מן השמים, ואוכלי המן לא התענגו ממנו כמו מאכילת מאכל רגיל.

תולדות יצחק דברים ח

ג – ה) ויעניך וירעבך ויאכלך את המן אשר לא ידעת ולא ידעו אבותיך למען הודיעך כי לא על הלחם לבדו יחיה האדם כי על כל מוצא פי ה' יחיה האדם. שמלתך לא בלחה מעליך ורגלך לא בצקה זה ארבעים שנה. וידעת עם לבבך כי כאשר יסיר איש את בנו ה' אלהיך מיסרך וַיַּעֲנֶךָ וַיַּרְעִבְךָ, בכאן יש שלש ספיקות:

הספק הראשון, איך אמר וַיַּעֲנֶךָ וַיַּרְעִבְךָ וַיִּאֲכַלְךָ אֶת-הַמֶּן, שנראה מזה שהמן הוא עינוי ואינו כן אלא עונג, שנאמר [שמות טז] לא וטעמו כצפיחית בדבש, [במדבר יא ט] והיה כטעם לשד השמן. הספק השני, איך אמר וַיַּעֲנֶךָ וַיַּרְעִבְךָ וַיִּאֲכַלְךָ אֶת-הַמֶּן שבזה גינה אותו, ובסמוך לזה שבחו מאד שאמר אשר לא ידעת ולא ידעו אבותיך. הספק השלישי, אחר ששיבחו כל כך ואמר בו אֲשֶׁר לֹא-

יָדַעְתָּ וְלֹא יָדָעוּ אֲבֹתֶיךָ, לומר שהוא יותר טוב מאד מפת שלנו, איך אמר לְמַעַן הוֹדִיעֶךָ כִּי לֹא עַל-הַלֶּחֶם לְבַדוֹ יִחְיֶה הָאָדָם, שהאומר לא על הלחם לבדו צריך שיצא בדבר שהוא גרוע מלחם, כגון שיאמר לא על הלחם לבדו יחיה האדם כי על כל

פירות אם יצאו מפי י"י יחיה האדם, שהפירות אינם חשובים כלחם, אבל על המן איך אמר לֹא עַל-הַלֶּחֶם לְבַדוֹ יִחְיֶה הָאָדָם כִּי עַל-כָּל-מוֹצֵא פִי ה' יִחְיֶה הָאָדָם...

כפי כוונת חז"ל עינוי והרעבות הוא במן עצמו, אמרו במס' יומא פרק יום הכפורים [עד,ב] כתיב וַיַּעֲנֶךָ וַיַּרְעִבְךָ וַיִּאֲכַלְךָ אֶת-הַמֶּן, וכתיב (דב עקב ח,ב) לְמַעַן עֲנֹתְךָ, לְמַעַן השביעך מיבעי ליה (שובע היה לו לכתוב לא עינוי), רב אמי ורב אסי חד אמר אינו דומה מי שיש לו פת בסלו למי שאין לו פת בסלו, וחד אמר אינו דומה מי שרואה ואוכל למי שאינו רואה ואוכל, אמר רב יוסף מכאן לסומין

שאוכלין ואינן שבעים, אמר רבי זירא מאי קרא (קהלת וט) טוֹב מִרְאָה עֵינַיִם מִהֲלֵךְ-נַפֶּשׁ, אמר אביי הילכך מאן דאית ליה סעודתא לא ניכלה אלא ביממא (מי שיש לו סעודה יאכלנה בזמן יום, שיראנה). ומה שכתוב (דב עקב ח,ג) לְמַעַן הוֹדִיעֶךָ נ"ל לפי שהטבעים אמרו

שאי אפשר לזון אלא מי שדומה לניזון, ולכן המים אינן זנין אלא במקרה שמעבירין המזון, וזה לפי שהם פשוטים והאדם מורכב, והלחם שלנו זן לפי שהוא מורכב מארבע יסודות כמונו, והטעם שהוא מורכב לפי שהוא רחוק ונתגלגל מהשי"ת באמצעיים רבים.

הסבר אמוני: (דב עקב ח,ב) לְמַעַן עֲנֹתְךָ – קדמא ואולא, כעין כלל מלמד בנושא עינוי מיוחד לעם ישראל במדבר, מטרתו בהמשך פסוק (ח,ב), ופרטיו באים בפסוק (ח,ג)

לפי המהלך של תולדות יצחק הכתוב (דב עקב ח,ג) לְמַעַן הוֹדִיעֶךָ – מונח רביע, מלמד שבד"כ אדם המורכב מארבע יסודות, ניזון במאכל המורכב מארבע יסודות. אבל וַיִּאֲכַלְךָ אֶת-הַמֶּן – מהפך פשטא, בזמן שהיה במדבר היה היפוך בהזנת בני ישראל. השי"ת הפיק במאמרו מן שהוא דבר (פשוט, שאינו מרכב מארבע היסודות) שיוצא מיי' שהוא פשוט אחר שיצא מפיו יהי מן ויהי מן, ואף-על-

פי-כן המן הפשוט זן לאדם המרכב, והוא אֲשֶׁר לֹא-יָדַעְתָּ – מונח זקף-קטן, כי הידיעה המקובלת על המזון היא שמאמר השי"ת עובר

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טטור"ל) כי במצוותך האמנותי – תהלים קי"ט, שם: טעמי המקרא בתורה שבעל-פה, התשע"ו
המצוות הששירות: אנתה, סלוק = סוף-ספור – מגביל; מונח – רבוי; מהפך פשטא – מוציא מפשט; מרכא = מאריך, רבוי; דרגא – מצרף; תביר – מחלק, ממעט, לא ממש; טפחא – שני משמעות, רבוי מתפשט; מרכא טפחא – יתור לרבות, מכל מקום; דרגא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה שיה לפרטיה; מרכא תביר טפחא – קבוצה שההלכה חלה רק על חלק מפרטיה; מקף – רב-מצב של המוטעם, ב"כ מצב אחד נדרש; פסק ו – סיום שחלק, השלם והחלק נדרשים; זקא סגול – מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט; 1: זקא-קטן – 2: זקא-גדול – 3: רביע – 4: ... זקא-קטן ... זקא-קטן בחצי פסוק – הקש; השלישית: (קפא) – סדר קריאת; אולא = גיש – גיש"ם – יוצא מהענין; קפא ואולא – (מלמד) דרוש בפסוק כענין "ג מידות דר"י ישמעאל; תלישא-קטנה – תראא – דרוש בפסוק שער, מחיצה; תלישא-גדולה = תלישא – דרוש בפסוק ולפניו שער, מחיצה; פוז – דרוש מהפסוק רעיון לנושא אחר בהלכה;

דרך שני אמצעי ביניים, (א) תנועת הגלגלים (חמריים שמיים) שמהוה את (ב) ארבע היסודות ומהן מורכב המזון. (זוהר פרשת וארא מלמד כי ארבע היסודות קשורים לארבע חיות של כסא הכבוד – המרכבה, אפשר שיש לומר כי שרשם במרכבה ומשתלשלים מחמריים שמיים, ולכן לְמַעַן הוֹדִיעָהּ – מונח רביעי, ילמד על שלבים רבים להתהוות המזון המרכב: דבר ה', מלאכים, חמריים שמיים, ארבע יסודות, מזון).

(קהלת ט), טוב מראה עינים מהלך-נפש – תביר מרכא טפחא אנתה. **מראה עינים** – מרכא טפחא, יתור לרבות המזון לאוכל אותו ע"י הראיה. **טוב** – תביר, ממעט שביעות הסומא כ-אמר רב יוסף מכאן לסומין שאוכלין ואינן שבעים,

רשב"ם טוב – תביר ממעט אכילת מזון לטובת רבוי הסתכלות ראיית ממונו, וזה משביעו. **ר' יוסף קרא טוב** – תביר, לי שאראה אוצר מלא כסף וזהב, משאחֶסֶר ממנו להראות את נפשי טובה (ע"פ קה' ב, כד), **טוב** – תביר ממעט הנאה מהמזון כדי להנות מגידולו. **ראב"ע (ט) טוב**. אמר: מה לחכם שתהלוך נפשו בדרך הכסילים, שנפשם לא תמלא (ראה לעיל, ז-ח)? דיי לו הנמצא הנראה לעין, **טוב** – תביר ממעט החכם מדרך צוברי המזון, שהם ביתור לרבות ממונם.

שהשי"ת פשוט ואחד בתכלית הפשיטות והאחדות, והמלאך שהוא קרוב מה' יתברך פשוט אבל יש לו קצת הרכבה, מצד שהוא עלול מה' יתברך והקב"ה עילתו ולכן כאילו במלאך קצת חומריות, וזהו שאמר [איוב ד יח] הן בקדושו לא יאמין ובמלאכיו ישים תהלה, ומה תהלה יש במלאך אלא זה, אבל אותו החמריות שיש להם אינו גשמי, והשמים שהם יותר רחוקים מהשי"ת הם חמריים שמיים, אבל אינם מורכבין מארבע יסודות אלא הם פשוטים והם יסוד ה' שאין בו הפניות, ולכן הם נצחיים ואין בהם הפסד ומיתת. ואחר כך נשתלשלו מהם הארבע יסודות נפסדים, והווים אלו מאלו מצד ההיולי שלהם מאבד צורה ולוקח צורה, וההיולי כאלו מורכב מאחר שבו ארבע יסודות זה אחר זה ואחר כך המזון מורכב מארבע יסודות והמורכבים מהם חמריים מאד, וזה לפי שהם רחוקים מהשי"ת. אבל כל הדבר שתקרב יותר מהשי"ת הוא יותר פשוט, והמן פשוט מאד לפי שאינו מורכב מארבע יסודות והוא קרוב מאד להשי"ת, שהוא מורכב והמורכב זן למורכב, כי על כל דבר שיוצא מיי' שהוא פשוט אחר שיוצא מפיו יהי מן ויהי מן, שלא נתהווה מתנועת הגלגלים כמו היסודות והמזון שמתהווה מצד תנועת הגלגלים, גם בזה הפשוט שהוא **מן יתנה האדם**. ומה שאמר [שמות טז ד] הנני ממטיר לחם מן השמים, פירושו ממקום גבוה לא שהשמים מולידים אותו, וזהו שאמר **כי על-פל-מוצא פי-ה' יתנה האדם**, שאין אמצעי בנתים אלא שיוצא מפיו והיה כן בלא אמצעי. הכלל העולה שהמזון צריך שיהיה דומה לניזון **והמן פשוט ועם כל זה זן**,

וזהו שכתוב בפרק הנוכח (יומא עה ב) לחם אכירים אכל איש [תהלים עח כה], לחם שמלאכי השרת נוונים בו דברי רבי עקיבא, אמר לו רבי ישמעאל טעית וכי מלאכי השרת אוכלים לחם, והלא כבר נאמר לחם לא אכלתי, אלא אל תקרי אכירים אלא אכרים שנבלע באכירים, פירוש מצד שהוא פשוט אין בו מותר. ובכלל זה הותרו השלש ספיקות **אם הראשונה** איך אמר ויענך וירעיבך ויאכילך את המן, שנראה מזה שאכילת המן הוא ענוי ורעבון ואינו אלא עונג, שנאמר כצפיהית בדבש וכטעם לשד השמן, הכל **יש במן עונג ורעבון**, עונג מצד חוש הטעם, רעבון מצד חוש הראות, שהיו כסומים שמשנתנה לכמה טעמים, ואין רואין בו אלא כלובן ועינו כעין הברולה. או עונג מצד חוש הטעם, עינוי ורעבון מצד שאינו בביתם אלא מצפין אולי יבוא ואולי לא יבוא, שאינו דומה מי שיש לו פת בסלו למי שאין לו פת בסלו, שמי שיש לו פת בסלו אף שלא אכל יום אחד הוא שבע שידע כי לא יחסר לחמו, ומי שאין לו פת בסלו אף על פי שאכל הוא רעב. והספק השני איך גינה אותו כמה שאמר ויענך וירעיבך ואחר כך שבת אותו כמה שאמר אשר לא ידעת, גם כן הותר שהעניו והרעבון הוא מצד שאין רואין אותו והיו כסומין, או מצד שאין להם פת בסליהם, והשבת הוא שלא ידעון אבותיך שיוזן פשוט למורכב ודרך נס זן והוא שבת גדול ומעלה גדולה. ובה גם כן הותר **הספק השלישי** אחר ששיבחו כל כך ואמר **אשר לא ידעת ולא ידעון אבותיך** לומר שהוא יותר טוב מלחם שלנו, איך חזר וגינה אותו כשאמר **למען הודיעהּ פי לא על-הלחם לבדו יתנה האדם** וגו', שנראה מזה שהוא גרוע, כבר הותר כמה שאמרנו שהוא **שבת** לומר **לא על-הלחם** מורכב מארבע יסודות יחיה האדם, **פי על-פל-מוצא פי-ה'** שהוא פשוט **יתנה האדם**, וזה שבת גדול במן ונס גדול. הסבר אמוני לתלשא:

למען הודיעהּ פי לא – ס"ת אנכ"י, ממאמר אנכ"י השתלשלות אין סוף עלמין עד הבריאה של עולם המעשה, ושיעור אין סוף מרומז בטעם תלשא במלת **פי**, בלימוד אלפניו.

פי – תלשא, בתפקיד לימוד אלפניו שמטעמי **למען הודיעהּ** למדנו על מזון מרכב מארבע יסודות, בא ללמד על בחינה מעולה, שבת הבורא שברא את האדם שיוכל להיזון בדרך המורכבת, וגם בלימוד אחריו שבת שהאדם יוכל להיזון במזון פשוט היינו **לא על-הלחם** (המרכב) **לבדו יתנה האדם**.

לא – מונח, לפני תבנית מלמד על מספר דרשות לפי התבנית שאחריה **על-הלחם לבדו יתנה האדם** – מהפך פשטא מונח זקף-קטן, (א) לימוד כפשוטו שלא רק על האוכל המרכב מארבע יסודות יחיה האדם אלא גם על אוכל פשוט כמו מן. (ב) דרשה היוצאת מפשוטו אפשר כ-**שפת אמת התרמ"ח** כתב שבכל אוכל יש מן, כלומר גם האוכל המרכב מרכב בו מן (ראה תועלת הענין בהמשך). **פי** – תביר **על-פל-מוצא פי-ה'** – מרכא טפחא, יתור לרבות אופני פעולה של דבר ה', ישיר, דרך אמצעיים, מעורב ו-**פי** – תביר ממעט, לאו כל אחד זוכה לכל אופני פעולת דבר ה'. **יתנה** – מרכא, רבוי חיות מחומר ורוח כמו תורה **האדם** – סלוק, מגביל שרק בני ישראל המכוונים באכילתם לשם שמים ולא לתאוה זוכים להפיק תועלת רוחנית מהמן הישיר או המעורב המתהווה מפי ה' ונותן להם חיות ללימוד התורה ושתיה חלק מהם.

סיכום **ויענך וירעיבך** – זקא סגול, ע"פ **תולדות יצחק דברים ח ... במס' יומא פרק יום הכפורים [עד ב] כתיב (דב' עקב ח, ג) ויענך וירעיבך ויאכילך את-המן**, וכתיב **(דב' עקב ח, ב) למען ענתהּ**, למען השביעך מיבעי ליה (שובע היה לו לכתוב לא עניו), רב אמי ורב אסי חד אמר אינו דומה מי שיש לו פת בסלו למי שאין לו פת בסלו, וחד אמר אינו דומה מי שרואה ואוכל למי שאינו רואה ואוכל, אמר רב יוסף מכאן לסומין שאוכלין ואינן שבעים, ... והלחם שלנו זן לפי שהוא מורכב מארבע יסודות כמונו, והטעם שהוא מורכב לפי שהוא רחוק ונתגלגל מהשי"ת באמצעיים רבים....

והמן פשוט מאד לפי שאינו מורכב מארבע יסודות והוא קרוב מאד להשי"ת, ... הכלל העולה שהמזון צריך שיהיה דומה לניזון והמן פשוט ועם כל זה זן, **יש במן עונג ורעבון**, עונג מצד חוש הטעם, רעבון מצד חוש הראות ... **המן אינו זן מצד הדמות שיש לו עמכם, שידוע שהמן אין לו הדמות והמן זן בדרך נס.**

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טטור"ל) כי במצוותך האמנותי – תהלים קי"ט, שם: טעמי המקרא בתורה שבעל-פה, התשע"ו
 המצוות הששור: אחת, סלוק – סוף פסוק – מגביל; מונח – רבוי; מהפך פשטא – מוציא מפשט; מרכא = מאריך; רבוי; דרגא – מצרף; תבד – מחלק; ממעט, לא ממש; ספקא – שנוי משמעות; רבוי מתפשט; מרכא ספקא – יתור
 לרבות, מכל מקום; דרגא תבד ספקא – קבוצה עם הלכה שיה לפישה; מרכא תבד ספקא – קבוצה שההלכה חלה רק על חלק מפרטיה; מקף – רב-מצב של המושגים, בד"כ מצב
 אחד נדרש; פסוק 1 – סדור שחלק, השלם והחלק נדרשים; זרקא סגול – מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט; 1: זקף-קטן – 2: זקף-גדול – 3: רביע – 4: ... זקף-קטן ... זקף-קטן בהצ' פסוק – הקש; השלישיה:
 (קדמא – סדר קדימות; אולא = גרש = גרש"ט – יוצא מהענין; קדמא ואולא – מלמד) דרוש בפסוק בכעין "ג' מידות דר' ישמעאל; תלישא-קטנה – תרסא – דרוש בפסוק שער, מחיצה; תלישא-גדולה = תלשא – דרוש בפסוק ולפניו
 שער, מחיצה; פז – דרוש מהפסוק רעיון לנושא אחר בהלכה;

העלון השבועי – תל ברוך, התש"ע הרב דוד-ישראל אינגבר **וַיַּעֲבֹד וַיִּרְעֵבֶךָ וַיֵּאֱכַלְךָ אֶת-הַמֶּן** אמרו חז"ל שמכאן יש ללמוד שצריך להדליק נרות בשבת... בשם האר"י...

א' במן לא היתה צורת מאכל (דמות), וידוע שצורת הדבר היא הרוחניות שבו, לכן התורה מגדירה את אכילת המן לעינוי... כי רק ע"י הראיה, האדם מתענג באכילתו, מכאן למדו חכמים שצריך להדליק נרות לביל שבת כדי שנתענג מהמאכל כמצות התורה "וקראת לשבת עונג".

ב' על ידי נר הדלקת נר שבת גשמי, יורד אור השכינה הרוחני, היא הנשמה היתירה וגו'
ספר יראים סימן תכט [דפוס ישן - ק] אמרו נביאים [ישעיה נ"ח י"ג] **וכבדתו מעשות דרכיך** אמרו חכמים וצוו להדליק נר בשבת לכבוד שבת ואסמכוה אקרא **וידעת כי שלום אהליך ופקדת נוך ולא תחטא** וכשבת פ' ב"מ [ל"ד א'] מפרש ליה בנר שבת דתנן שלשה דברים צריך אדם לומר בתוך ביתו ע"ש עם חשיכה עשרתם ערבתם הדליקו את הנר מה"מ אריב"ל אמר קרא וידעת כי שלום אהליך זה הנר שהאורה שלום בבית ועד דלא אתא ישעיהו גמרא גמירי ליה ואסמכוה אקרא

וַיַּעֲבֹד וַיִּרְעֵבֶךָ – זרקא סגול, בתפקיד מחסיר או מוסיף מסוג הענין המדובר על הענין המדובר. מאמר חז"ל הנ"ל מלמד בחלקיו כך: (א) מחסיר צורת המאכל מהמן, היא הרוחניות שבו ולכן אכילתו לא משביעה העיניים והאדם מרגיש רעב. (ב) ע"י הדלקת נרות שבת מוסיף ברוחניות האדם היא הנשמה היתירה המתענגת על מאכלי שבת שרואים אותם.

סיכום: מהמקורות תולדות יצחק, העלון השבועי – תל ברוך בשם האר"י, מתברר כי מעלת המן הייתה בבחינת חסרון תענוג (שביעה), לגופם של בני ישראל מצד חוש הראות ולכן גרמה לענוי ורעב מדומים. ועוד שאם מהמן המעולה מן הלחם היו בבחינת ענוי ורעב, אז בוודאי שכך יהיו מהפחות מהמן, אלא בא ללמדנו כי אכילה ללא אמונה בה' היא הענוי והרעב, והקב"ה הביא ייסורים אלו להיטיבם באמונה בה'.
וַיַּעֲבֹד וַיִּרְעֵבֶךָ – זרקא סגול, בתפקיד לרמוז על **תוסר** בכל אחד בישראל הצריך **הוספה** באמונה בה' ואז כל מזון יהיה מספק.

[קהלת ו ט] טוב מראה עינים מהלך נפש – ר"ת טע"ם מ"ן (רא"ש, טט)

תולדות יצחק דברים ח וזכה נבין קישור יפה שאמר בסמוך לזה **(דב' עקב ח, ד)** **שְׁמַלְתָּךְ לֹא בְלָתָה מֵעֲלִיךָ**, פירוש הראיה שהמן אינו זן מצד הדמות שיש לו עמכם, שידוע שהמן אין לו הדמות עם הבגד ועם כל זה המן זן לבגדיכם וזה דרך נס, וכמו שהמן זן לשמלה היפך הטבע כן זן לכם. וזהו שאמרו חז"ל **[מדרש תהלים כג ד]** שאל רבי אליעזר את רבי שמעון מהיכן היו ישראל לבושים כל מ' שנה, אמר ליה ממה שהלבישום מלאכי השרת שנאמר **[יחזקאל טז י]** **ואלבישך רקמה**, מהו רקמה רבי סימאי אמר פירפירא, א"ל ולא היו בלין, א"ל ולא קרית מעולם **(דב' עקב ח, ד)** **שְׁמַלְתָּךְ לֹא בְלָתָה מֵעֲלִיךָ**, אמר ליה והיו הקטנים גדלים עמהם, אמר ליה לא ולמד מן החומט הזה שלבושו גדול עמו, אמר ליה ולא היו צריכין תכבוסת אמר ליה הענין היה שף בהם ומגוהצן, א"ל ולא היו נשרפין, א"ל צא ולמד מן הסיטין הללו שאינן מתנהלים אלא באור, ולא היו עושין מאכולת אמר ליה במיתתם לא עשו בחייהם לא כל שכן, אמר ליה ולא היו מסריחין מריח הזיעה כשלא היו מחליפין בגדיהם, אמר ליה הבאר הזה מעלה להם מיני דשאים שהיה ריחן נורף מסוף העולם ועד סופו והיו מנענעין בהם, שנאמר **[תהלים כג ב]** **בנאות דשא ירביצני**, בא שלמה ופירש **[שיר השירים ד יא]** **וריח שמלותיך כריח לבנון** ע"כ. פ"י סיטין בגדים. וא"ת אחר שהמן טוב כל כך מדוע לא נתנו להם בלא עינוי, לזה אמר **וידעת כי כאשר ייסר איש את בנו, פירוש שאין כוונתו לנקמה שמכה אותו אלא להטיבו כן ה' מיסרך**, ועוד שהאב אינו מכה לבנו כל מה שחייב, ועוד שהאב אחר שהכה לבנו יש לו רחמים עליו כאלו מתנחם בעבור שהכהו, ואלו שלשה יש להשי"ת עמנו.

ע"פ **תולדות יצחק המן** זן לגוף וזן לשמלותם, ויש קשר מעניין בדבר כי **(שמות בשלח טו, טו)** **וַיֵּאמְרוּ** – (קדמא ואולא במלה אחת) **אִישׁ אֶל-אָחִיו מֶן הָאָדָם הוּא** – **(דב' עקב ח, ד)** **שְׁמַלְתָּךְ** – (קדמא ואולא במלה אחת) **לֹא בְלָתָה מֵעֲלִיךָ**

הסבר הילכתי לרביע ולתלשא:

דברים עקב ח, ג: **וַיַּעֲבֹד וַיִּרְעֵבֶךָ**

וַיֵּאֱכַלְךָ אֶת-הַמֶּן אֲשֶׁר לֹא-יָדַעְתָּ וְלֹא יָדְעוּ אֲבֹתֶיךָ

לְמַעַן הוֹדִיעֶךָ כִּי לֹא עַל-הַלֶּחֶם לְבַדּוֹ יִחְיֶה הָאָדָם כִּי עַל-כָּל-מוֹצֵא פִּי-הוּא יִחְיֶה הָאָדָם:

המן בכתוב משמש דוגמא למזון העשוי מחמשת מיני דגן שאינו לחם, טעמו כלשהו השמן (שמ' בשלח טו, לא) וכצפויית בדבש (במ' בהע' יא, ט), היינו בלילת קמח או סולת מחמשת מיני דגן בשמן או דבש שהם דוגמאות לבלילה משבעה מיני משקים (נוסף עליהם יין, טל, מים, חלב (בפועל אוסרים לבלול בחלב מפני תקלת בשר וחלב))

הקרא **יִחְיֶה הָאָדָם** מרמז לברכה וטעם מרכא ירמו לרובי ברכות. תכלית אכילה היא הברכה לה' על שמספק צרכינו וזן אותנו. האכילה מזינה הגשמיות, הברכה מזינה את הרוחניות ומקשרת לבורא.

להלן בעזרת הרב י"מ רושצקי הי"ו, שו"ע או"ח סי' קסח, סע' ו, ז:

לְמַעַן הוֹדִיעֶךָ – מונח רביע, ירמז לענין של לפחות ארבע או שתי רביעיות.

(א) **לְמַעַן הוֹדִיעֶךָ** – מונח רביע, ירמז לארבעה מיני מזונות שאפילו שנעשו מחמשת מיני דגן, ברכה שלפני אכילתם מזונות והברכה אחר אכילתם מעין שלוש. קבוצת פת הבאה בכיסמין כל אחת המשלושה הבאים: (א) נילוש במי פירות (ב) כיס (כדמיון המן המונח בין טל מתחתיו וטל מעליו) (ג) כעבים (כעכים, מזונות שכוססין כמו מצה, מציות, קרקרים, ביגעלע אפוי); ובנפרד מהם (ד) מזונות שאין לו תואר פת הנקרא תוריתא דנהמא.

(ב) **לְמַעַן הוֹדִיעֶךָ** – מונח רביע, ירמז לענין של לפחות ארבע או שתי רביעיות, **כִּי** – תלשא ירמז לתפקיד אלפניו ולתפקיד לאחריו. **כִּי** – תלשא בתפקיד רמז אלפניו ירמז לשיעור המרומו בטעם מונח רביע, והוא שיעור קביעת סעודה על פת הבאה בכיסמין, ע"פ משנה ברורה סימן קס"ח סע' ז אלו אכילת ארבעה ביצים.

ובסידור האדמו"ר הזקן (מחב"ד) כתב ששיעור שביעה לקביעת סעודה הוא חצי עומר, העומר נפחו 43 ביצים וחומש ביצה, חצי עומר 21 ביצים ושלוש חומשי ביצה.

אם יקבע סעודה על שלושה המינים הקרואים פת הבאה בכיסמין יברך על נטילת ידים, המוציא. אם בסעודה יאכל מהפת הבאה בכיסמין

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טטור"ל) כי במצוותך האמנותי – תהלים קי"ט, שם: טעמי המקרא בתורה שבעל-פה, התשע"ו
 המצוות הששירות: אחת: סלוק = סוף-פסוק – מגביל; מונח – רבוי; מהפך פשטא – מוציא פשטא; מרכא = מאריך, רבוי; דרגא – מצרף; תביר – מחלק, ממעט, לא ממש; טפא – שנוי משמעות, רבוי מתפשט; מרכא טפא – יתור לרבוב, מכל מקום; דרגא תביר טפא – קבוצה עם הלכה שיה לפרטיה; מרכא תביר טפא – קבוצה שההלכה חלה רק על חלק מפרטיה; מקף – רב-מצב של המושג, בד"כ מצב אחד נדרש; פסוק – סדור שחלק, השלם והחלק נדרשים; זקא סגול – מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט; 1: זקף-קטן – 2: זקף-גדול – 3: רביע – 4: ... זקף-קטן ... זקף-קטן בהצ' פסוק – הקש; השלישית: (קדמא – סדר קדימות; אולא = גיש = גיש"ט – יוצא מהענין; קדמא ואולא – מלמד) דרוש בפסוק בכעין "ג' מידות דר' ישמעאל; תלישא-קטנה – תראט – דרוש בפסוק שער, מחיצה; תלישא-גדולה = תלישא – דרוש בפסוק ולפניו שער, מחיצה; פוז – דרוש מהפסוק רעיון לנישא אחר בהלכה;

בשיעור של ארבע וי"א חמש ביצים מתחייב בברכת המזון. ובפחות מארבע ביצים יברך מעין שלוש.
כ"י – תלשא בתפקיד רמז לאחריו עשוי לרמז לשיעור זמן האכילה של הפת הבאה בכיסמין כדי להתחייב בברכת המזון, או מזונות בכלל לברכת מעין שלוש. באכילת לחם בשיעור כזית, תוך שיעור זמן אכילת פרס (מחלוקת רש"י ורמב"ם האם שיעור אכילת הפרס חצי מארבע או חמש ביצים) מתחייב בברכת המזון, בפת הבאה בכיסמין לא כתוב שיעור הגבלת זמן.
דובב מישרים חלק א סימן מח (בסוף דבריו) ועל כן נ"ל דאינו נכון לעשות על דרך זה שיאכל כדי שביעה מפת הבאה בכיסמין ביותר מכדי אכילת פרס, כי לדעתו גם בכה"ג הוא כקבע כנ"ל.

דברים עקב ח,ד:
שְׁמַלְתְּךָ לֹא בְלַתְּחָה מֵעֲלִיךָ וְנִדְלַחְךָ לֹא בְצַקְתָּ וְזֶה אֲרַבְעִים שָׁנָה:
שְׁמַלְתְּךָ - קדמא ואולא במלה אחת, שוויון בין כל החלקים, כאן במובן ישור פני שטח כפי' רש"י ענני כבוד היו שפין בכסותם, ומגהצים אותם כמין כלים מגוהצים, ואף קטניהם כמו שהיו גדלים היה גדל לבושן עמם, כלבוש הזה של חומט, שגדל עמו (שהש"ר ד,יא) ...
וְרִים שְׁלֵמְתֶיךָ פְּרִים לְבָנוֹן:

דברים עקב ח,טו:
הַמּוֹלִיכֶךָ בַּמִּדְבָּרוֹ הַגְּדֹל וְהַנּוֹרָא נָחַשׁ וְשָׂרָף וְעַקְרָב וְצַמָּאוֹן אֲשֶׁר אֵין-מָיִם הַמוֹצִיא לְךָ מֵיָם מַצּוֹר הַחֲקָמִישׁ:
הַמּוֹלִיכֶךָ - קדמא ואולא במלה אחת, שוויון בין כל החלקים, אפשר שכאן במובן של הולכה תמידית שוה, ודומה לו (ד' זאת הברכה לד,יא) **לְכַל-הָאֲתָת** - קדמא ואולא במלה אחת, השוה כל האותות ביניהם לכעין ענין בעושה תלוי המעשה. כאן ע"פ רמב"ן השווה כל האותות שנעשו מכח שה' ידע את משה פנים אל פנים וכולם נעשו בשמו הגדול ובמשה האות היה נעשה מיד ללא תפלה, ביד חזקה ומורא גדול, והיה מתמיד בשוה לפי הצורך אפילו ארבעים שנה (מן, עמוד האש והעשן, הבאר, השל, ט) - אפשר גם ענני הכבוד שהרמב"ן לא מזכיר).
דברים וזאת הברכה לד,יא:

לְכַל-הָאֲתָת וְהַמוֹפְתִים אֲשֶׁר שְׁלַחוּ ה' לַעֲשׂוֹת בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם לְפָרְעָה וְלְכַל-עַבְדָּיו וְלְכַל-אֲרָצוֹ:

דברים עקב ח,ה: וַיִּדְעַתְּ עַם-לִבְבָךָ כִּי כֹאֲשֶׁר יִיָסֵר אִישׁ אֶת-בְּנוֹ ה' אֶלְהִיךָ מִן-סִרְיָה:
רבי יוסף בכור שור (ה) וַיִּדְעַתְּ עַם-לִבְבָךָ - יכול אתה ממנה להבין, כי כל הענין הללו לטובתן הן. כֹּאֲשֶׁר יִיָסֵר אִישׁ אֶת-בְּנוֹ - שמכהו ומצערו על הספר ומתכוין לטובתו; שאעפ"י שמצר הוא עכשיו, שמח הוא לאחר זמן. כך הקדוש ברוך הוא: מה שמצערך - להיות שמח לאחר זמן ולהטיבו באחריתו (ראה להלן, טז), ויכפול לך שכרך.
רמב"ן (ה) כִּי כֹאֲשֶׁר יִיָסֵר אִישׁ אֶת-בְּנוֹ - שיתן עליו לטובתו עול מוסר, כענין שנאמר "יסר בנך כי יש תקוה ואל המיתו" וגו' (מש' יט,ח), כן ה' אֶלְהִיךָ מִן-סִרְיָה מתחלה, בענוי המדבר ונסיון המן, שתערב לנפשך טובת הארץ ופירותיה; על כן אמר אחריו (פס' ז) כי ה' אלהיך מביאך אל ארץ טובה".
רלב"ג (ה) וַיִּדְעַתְּ עַם-לִבְבָךָ כִּי כֹאֲשֶׁר יִיָסֵר אִישׁ אֶת-בְּנוֹ וגו' - רוצה לומר, כי כבר ידעת כי השם יתעלה ייסר אותך על מרותך פיו בהיותך במדבר, כֹּאֲשֶׁר יִיָסֵר אִישׁ אֶת-בְּנוֹ; וזה, שהאיש ייסר את בנו תכף מרותו כדי שיכיר שמריו היה סבה אל שהכהו אביו, ויקח בזה מוסר. ואולם השם יתעלה לא נסה לענוש הרשעים תכף מרותם, כי הוא ארך אפים (ראה שמ' לד,ו); אך לאהבתו ישראל ייסרם במדבר תכף מרותם, כדי שיכירו כי מרים היה סבה אל הרע שקרה להם, ויקחו בזה מוסר ויכנעו לעבודת השם יתעלה.

לרבי יוסף בכור שור ורמב"ן כֹּאֲשֶׁר יִיָסֵר אִישׁ אֶת-בְּנוֹ - קדמא מרכא פשטא זקף-קטן – לכתחילה ובפועל או כאן יותר מתאים לומר בדיעבד. לכתחילה הנעשה נראה כענין וצרה, אבל בדיעבד מתברר שהדבר היה לטובת המתענה.
 לרלב"ג כֹּאֲשֶׁר יִיָסֵר אִישׁ אֶת-בְּנוֹ - קדמא מרכא פשטא זקף-קטן – לכתחילה ה' הוא ארך אפיים ואינו מעניש מיד, אבל בפועל לאהבתו את ישראל ייסרם במדבר תכף מרותם כדי שיכירו כי מרים היה סבה אל הרע שקרה להם.

דברים עקב ח,ח: אֶרֶץ חֹטָה וְשֹׁעֲרָה וְגַפְנֵי וְתַאֲנָה וְרִמְזֵי אֶרֶץ-זֵיתִי שְׁמֵן וְרִבְשׁ:

ראה בבלי סוכה ה,ב לענין שיעורין, חציצין מחיצין ראה תלישא-קטנה
 ראה ירושלמי ביכורים פ"א ה"ג ב' א', ראה במד' שלח טו,ז – כא: (פרשת הפרשת חלה)
הגדרת מיני צמחים מהם נעשה קמח:
 ע"פ האנצ' התלמודית לדעה אחת תרומות ומעשרות מובאים מימינים שנשתבחה בהן ארץ-ישראל ולדעה אחרת כל הגדל בארץ-ישראל חייב בתרומות ומעשרות.
 (א) הגדרת מקום הצמחים שעל פיהם נלמד:

אָרֶץ – מהפך, מוציא הפסוק מפשוטו על פירות שנשתבחה בהן הארץ וללמד שכל הפירות מלמדים שיעורי תורה
 ע"כ כעין היקש, מארץ ב-(ד' עקב ח,ח) אֶרֶץ חֹטָה וְשֹׁעֲרָה מקיש להארץ ב-(במ' שלח טו,ט) ... מְלַחֵם הָאָרֶץ ומלמד על מלת לָחֵם בקרא זה מהגלויה לארץ בפסוק (ד' עקב ח,ח), שהוא מחטה ושעורה
 (ב) הצמחים

חֹטָה וְשֹׁעֲרָה – פשטא זקף-קטן – אנציקלופדיה תלמודית ערך דגן הכוסמין מין חטים, ושכולת שועל ושיפון מין שעורים (פסחים לה א וש"ג) ויש מפרשים הכוסמין הוא אף מין חטים, אבל הוא גם מין שעורים (תוס' פסחים שם, ועי' ירושלמי חלה פ"א ה"א ופ"ד ה"א ופ"מ ומרה"פ שם)
חֹטָה – פשטא, מרבה לחטה זן אחד שהוא מין חטה – כוסמין, וְשֹׁעֲרָה – זקף-קטן בתפקיד שתיים, מרבה לשעורה שני זנים שהם מין שעורה – שכולת שועל, שיפון, אבל יש הסוברים כי כוסמין גם מין חטים וגם מין שעורים.

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טטוד"ל) כי במצוותך האמנותי – תהלים קי"ט, שם: טעמי המקרא בתורה שבעל-פה, התשע"ו
המצוות הששירות: אחת: סלוק – סוף-פסוק – מגביל; מונח – רבוי; מהפך פשטא – מוציא מפשט; מרכא = מאריך, רבוי; דרגא – מצרף; תביר – מחלק, ממעט, לא ממש; טפאא – שנוי משמעות, רבוי מתפשט; מרכא טפאא – יתור לרבות, מכל מקום; דרגא תביר טפאא – קבוצה עם הלכה שיה לפרטיה; מרכא תביר טפאא – קבוצה שההלכה חלה רק על חלק מפרטיה; מקף – רב-מצב של הנושעים, בד"כ מצב אחד נדרש; פסק ו – סודר שחלק, השלם והחלק נדרשים; זקא סגול – מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט, 1; זקף-קטן – 2; זקף-גדול – 3; רביע – 4; ... זקף-קטן ... זקף-קטן בהצ' פסוק – הקש; השלישיה: (קדמא – סדר קדימות; אולא = גיש = גיש"ט – יוצא מהענין; קדמא ואולא – מלמד) דרוש בפסוק ככעין י"ג מידות דר' ישמעאל; תלישא-קטנה – תרסא – דרוש בפסוק שער, מתיצה; תלישא-גדולה = תלישא – דרוש בפסוק ולפניו שער, מתיצה; פוז – דרוש מהפסוק רעיון לנשא אחר בולכת;

1.4 דברים עקב זיב

דברים עקב ח,ח:

אַרְצֵי חֹטֵה וְשֹׁעֲרָה וְגַפְּן וְתַאֲנֶה וְרַמְזֵן

אַרְצֵי-זֵית שְׁמֵן וְדָבֶשׁ:

אַרְצֵי-זֵית – מקף כרב-מצב של הפרי זית כנדרש ב-משנה מסכת כלים פ"ז,מ"ח כזית שאמרו (טט – א) לא גדול (טט – ב) ולא קטן (טט – ג) אלא בינוני זה אגורי וגו'.

אַרְצֵי-זֵית – מקף כרב-מצב של ארץ ביחס לפרי זית (א) יש ארץ שזיתיה פולטין שמנן ברדת גשמין עליהם (ב) לעומתן זיתי ארץ-ישראל אינם פולטין שמנן ברדת גשמים עליהם. כהסבר ילקוט שמעוני תנא. [ח,ח] אַרְצֵי-זֵית שְׁמֵן (ירושלמי בכורים פ"א הלכה ג) זה איגורי ולמה נקרא שמו אגורי שהוא אוגר שמנו לתוכו וכל הזיתים כולם מאבדין את שמנן א"ר חנניה כל הזיתים הגשמים יורדין עליהן ופולטין את שמנן, וזאת הגשמים יורדין עליהן והוא אוגר את שמנו לתוכו.

וְדָבֶשׁ – סלוק כמגביל, ללמד שלא בכל דבר הנקרא דבש עוסק הכתוב אלא רק כהסבר ילקוט שמעוני תנא: אלו תמרים יכול דבש ממש א"ר נתחום בשם רבי יצחק בן אלעזר כתיב ופרץ הדבר הרבו בני ישראל ראשית דגן תירוש ויצהר וגו' ודבש חייב במעשר אלא אלו תמרים שהן חייבין במעשר.

שְׁמֵן – טפחה כפותחת טפח להתאפיין מהכתוב אחריה וְדָבֶשׁ כדרשת ילקוט שמעוני ישעיה רמז ת – תב אַרְצֵי-זֵית שְׁמֵן וְדָבֶשׁ שמנים כחלב ומתוקין כדבש, ללמדך שארץ ישראל גבוה ומתוקה ומשובחת מכל הארצות.

בבלי ברכות מא,א ... דאמר רב יוסף ואיתימא רבי יצחק: כל המוקדם בפסוק זה (למלת ארץ) מוקדם לברכה, שנאמר: (דב' עקב ח,ח)

אַרְצֵי חֹטֵה וְשֹׁעֲרָה וְגַפְּן וְתַאֲנֶה וְרַמְזֵן אַרְצֵי-זֵית שְׁמֵן וְדָבֶשׁ: ופליגא דרבי חנן, דאמר רבי חנן: כל הפסוק כולו לשיעורין נאמר.

אפשר כי הקדימות לברכות באה מהתוכן ומסדר המלים בתוכן. היות ובפסוק מלת "ארץ" מופיעה פעמיים, הגמרא מסיקה שהחטה

והשעורה הקרובות ל"ארץ" הראשונה מקדימות לזית ותמר הקרובות ל"ארץ" השנייה. ברכות הפירות גפן תאנה ורמון יהיו אחרי הפירות הקרובים למלת "ארץ".

אפשר כי דרשת רבי חנן: כל הפסוק כולו לשיעורין נאמר מרומזת בתבנית הטעמים של אַרְצֵי-זֵית שְׁמֵן – טעם מקף תיאר שלושה נפחים בפרי הזית. הצענו ש-משנה מסכת כלים פ"ז,מ"ח קבעה שהזית הבינוני ישמש לשיעורין של כזית. אפשר כי בתבנית הטעמים של אַרְצֵי-

זֵית שְׁמֵן – מרכא טפחה כיתור לרבות, ככעין הקש מרבה את מיני הפירות האחרים שבפסוק שגם הם ישמשו לשיעורין. ספר מדות

ושעורי תורה, הרב ח"פ בניש" כל השעורים בפירות בינוניים וביצים כי אלו קיימים בכל העולם. זה על פי סברה". אפשר כי תבנית הטעמים של זֵית שְׁמֵן – מרכא טפחה כיתור לרבות תומכת בסברה זאת, ובהלכה שבכל ארץ מודדים ע"פ הזית הבינוני שלה.

ב-משניות מסכת כלים פ"ז, נלמד על חלק מהפירות שבפסוק שגם הם יהיו בשיעורי נפח בינונים [מ"ה] הרמון שאמרו לא קטן ולא גדול אלא בינוני ... [מ"ז] כגורגרת (= תאנה, להוצאת שבת) שאמרו לא גדולה ולא קטנה אלא בינונית... והיוצא דופן הוא [מ"ב] ... האוכל ביום הכפורים ככותבת הגסה כמוה וכגרעינתה ... תפארת ישראל - יכין מסכת כלים פ"ז צג) ככותבת הגסה. והוא מעט פחות מכביצה [יומא ע"ג] נמצא דגם בזה שיערו במדה גסה, שלא אמרו לשער ככותבת פשוטה דהיינו תמרה בינוני שנתיבשה: ובבלי יומא ע"ב, לשיעור חמץ בית שמאי סברו ככותבת בינונית, וב"ה כזית כמו בשאור והלכה כב"ה.

צירוף המלים "ארץ זית" נמצא ב-(מלכים ב' יח,ז) עד-באי' וְלַקְחֵתִי אֶתְכֶם אֶל-אֶרְצֵי פְּאָרְצֵיכֶם אֶרְצֵי דָגָן וְתִירוֹשׁ אֶרְצֵי לֶחֶם וְכַרְמִים אֶרְצֵי זֵית וְצִהָר וְדָבֶשׁ וְחִזְיוֹ וְלֹא תִמְתּוּ וְאֶל-תִּשְׁמְעוּ אֶל-חֲזֻקָהּוּי כִּי-נִסִּית אֶתְכֶם לְאֹמְרֵי יִצְחָקוּ:

קשר אפשרי בין פסוק (מלכים ב' יח,ז) לפסוק (דברים עקב ח,ח) נמצא בתרגומים הדומים בלשונם ל-"ארץ זית שמן/יצהר ודבש".

תרגום אונקלוס (דברים עקב ח,ח) ... אַרְצֵי-זֵית שְׁמֵן וְדָבֶשׁ - ארעא דזיתאה עבדין משחא והיא עבדא דבש.

ובתוך פ' רד"ק ל-(מלכים ב' יח,ז) ... לפיכך אמר אַרְצֵי לֶחֶם וְכַרְמִים, כי הארץ ההיא עושה לחם ויש בה כרמים. וכן תרגם יונתן "ארע חקלין וכרמין, ארע דזיתאה עבדין משחא והיא עבדא דבש".

נענין בתבנית טעמי המקרא של הכתוב (מלכים ב' יח,ז) אַרְצֵי לֶחֶם וְכַרְמִים – דרגא מונח רביע, זאת תבנית המופיעה בתורה 59 פעם, לראשונה ב-(בר' ג,ג) וְכִי תֵאָנֶה-הָוָה לְעֵינַיִם וְהַקְשׁוּרָה בְּתוֹרָה בְּחַטָּא אָדָם הָרָאוּן. הכתוב כאן מייצג שתי דעות מה היה עץ הדעת. למאן דאמר כי עץ הדעת היה חטה ולמאן דאמר שעץ הדעת היה גפן. מלך אשור מתחכם בהסתה הדומה להסתת הנחש את חוה נגד ה', לגלות את יהודה לארץ הדומה לגן-עדן שאין בה טרחה לגדל מזון, ובלבד שלא יתקנו חטא אדה"ר. ועוד שאדם הראשון החציף דברים נגד ה' ודומה לו סנחריב מלך אשור כנאמר ב-בבלי סנהדרין צד,א ... (עזרא ד') אסנפר רבא ויקירא. - והאיכא סנחריב! - שסיחתו ריב. דבר אחר: שסח וניחר דברים כלפי מעלה. אמר רבי יוחנן: מפני מה זכה אותו רשע לקרותו אסנפר רבא (טט - הגדול) ויקירא (טט - והמכובד) - מפני שלא סיפר בגנותה של ארץ ישראל, שנאמר (מלכים ב' יח,ז) עד-באי' וְלַקְחֵתִי אֶתְכֶם אֶל-אֶרְצֵי פְּאָרְצֵיכֶם.

וע"פ בבלי חולין פט,א על (דב' וא' ז,ז) "לא מרבכם מכל העמים חשק ה' בכם" הקב"ה נותן גדולה לישראל והם ממעטים עצמם לפניו, נותן גדולה לאומות העולם הם מתגאין וכופרים בו .... וסנחריב אמר "מי בכל אלהי הארצות" וגו'

דברים עקב ח,ח - י:

[ח] אַרְצֵי חֹטֵה וְשֹׁעֲרָה וְגַפְּן וְתַאֲנֶה וְרַמְזֵן אַרְצֵי-זֵית שְׁמֵן וְדָבֶשׁ:

[ט] אַרְצֵי אֲשֶׁר לֹא בְּמִסְכְּנַת הָאֶכָל-בְּהָ לָחֶם לֹא-תַחֲסֹר כָּל בְּהָ אֶרְצֵי אֲשֶׁר אֲבְנֶיהָ בְּרִזְל וּמִתְרַרְיָה תַחֲצֹב נַחֲשֵׁת:

[י] וְאֶכְלָתָּ וְשִׁבְעַתָּ וּבְרַכְתָּ אֶת-ה' אֱלֹהֶיךָ עַל-הָאָרֶץ הַטְּבָה אֲשֶׁר נָתַן-לְךָ:

בבלי ברכות מד,א משנה. אכל ענבים ותאנים ורמונים - מברך אחריהם שלש ברכות (טט - ברכת המזון), דברי רבן גמליאל; וחכמים אומרים: ברכה אחת (מעין שלש). רבי עקיבא אומר: אפילו אכל שלק והוא מזונו - מברך עליו שלש ברכות. השותה מים לצמאו - מברך שהכל נהיה בדברו; רבי טרפון אומר: בורא נפשות רבות וחסרונון.

גמרא. מאי טעמא דרבן גמליאל (שיכרך ברכת המזון שבזמנו הייתה של שלש ברכות) ? - דכתיב (שלשה פסוקים): (דב' עקב ח,ח): אַרְצֵי חֹטֵה וְשֹׁעֲרָה וְגַפְּן, וכתיב: (דב' עקב ח,ט) אַרְצֵי אֲשֶׁר לֹא בְּמִסְכְּנַת הָאֶכָל-בְּהָ לָחֶם וְגַפְּן, וכתיב: (דב' עקב ח,י) וְאֶכְלָתָּ וְשִׁבְעַתָּ וּבְרַכְתָּ

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טטור"ל) כי במצוותך האמנותי – תהלים קי"ט, שם: טעמי המקרא בתורה שבעל-פה, התשע"ו
המצוות השערות: אהבה, סלוק – סוף-פסוק – מגביל; מונח – רבוי; מהפך פשטא – מוציא פשטא – מראש = מאריך; רבוי; דוגא – מצרף; תביר – מחלק, ממעט, לא ממש; טפאא – שני משמעות, רבוי משמעות; מרכא טפאא – יתור
לרבות, בכל מקום; דוגא תביר טפאא – קבוצה עם הלכה שיה לפרטיה; תביר מרכא טפאא – קבוצה שההלכה חלה רק על חלק מפרטיה; מקף – רב-מצב של הנושע, ב"כ מצב
אחד בדרגה; פסקו – סודר שחלק, השלים והחלק נדרשים; זקא סגול – מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט; 1: זקא-קטן – 2: זקא-גדול – 3: רביע – 4: ... זקא-קטן ... זקא-קטן בחצי פסוק – הקש; השלישיה:
(קדמא – סדר קדימות; אולא = גיש = גיש"ס – יוצא מהענין; קדמא ואולא – מלמד) דרוש בפסוק בכעין "ג' מידות דר' ישמעאל; תלישא-קטנה – תראא – דרוש בפסוק שער, מחיצה; תלישא-גדולה = תלישא – דרוש בפסוק ולפניו
שער, מחיצה; פז – דרוש מהפסוק רעיון לנישא אחר בהלכה;

אֶת-הַ' אֱלֹהֵי. ורבנן? - [ט] אֶרְצָךְ הפסיק הענין (של פסוק ח). ורבן גמליאל נמי, [ט] אֶרְצָךְ הפסיק הענין! - (מסבירה הגמרא) ההוא מבעי ליה (ההפסקה הזאת של רבן גמליאל מטרתה) למעוטי הכוסס את החטה (כפרי גלמי מברכת המזון). אמר רבי יעקב בר אידי אמר רבי חנינא: כל שהוא מחמשת המינין (של דגן מהמינים של חטה ושעורה) - בתחלה מברך עליו בורא מיני מזונות, ולבסוף ברכה אחת מעין שלש. אמר רבה בר מרי אמר רבי יהושע בן לוי: כל (פרי עץ) שהוא משבעת המינין - בתחלה מברך בורא פרי העץ ולבסוף ברכה אחת מעין שלש.

אפשר כי רבן גמליאל לומד מ-**(דב' עקב ח, ט) לָחֶם** – זקף-קטן שתי הלכות, (א) שברכת המזון על שבעה המינים ולכן הוא מקשר בין שלשה הפסוקים (ב) למעט מברכת המזון את הכוסס חטיה וכנראה שעורה שהן משבעה המינים **(דב' עקב ח, ט) ... אֲשֶׁר לֹא בְמִסְכַּנְתָּ** – קדמא מהפך פשטא, בתפקיד כתוב שחבירו שלפניו מלמד עליו, היינו מייבא לכאן את פסוק **(דב' עקב ח, ח) אֶרְצָךְ חֹטֶה וְשַׁעֲרָה וַיִּגְפָן** וגו' היינו שבעה המינים, ומפסוק **(דב' עקב ח, ז) וְאֶכְלֶתָּ וְשִׁבַּעְתָּ וּבִרְכַתָּהּ**, מעביר את ברכת המזון הכתובה בפסוק **(דב' עקב ח, ז) אל פסוק (דב' עקב ח, ט) ע"י טעם טפאא של וְאֶכְלֶתָּ** שבראש הפסוק בתפקיד מתפשט אפיונו וכך נוצר שעל שבעת המינים חלה ברכת המזון.

רבנן לומדים ע"פ אותם תבניות הטעמים את ההבאה של **(דב' עקב ח, ח) אֶרְצָךְ חֹטֶה וְשַׁעֲרָה וַיִּגְפָן** וגו' היינו שבעה המינים אל **(דב' עקב ח, ט) ... אֲשֶׁר לֹא בְמִסְכַּנְתָּ** וגם שיחול **(דב' עקב ח, ז) וְאֶכְלֶתָּ וְשִׁבַּעְתָּ וּבִרְכַתָּהּ** על מה שהובא ל-**(דב' עקב ח, ט) ... אֲשֶׁר לֹא בְמִסְכַּנְתָּ**, אבל הם דורשים כי מלת **(דב' עקב ח, ט) אֶרְצָךְ** מפסיקה את השביעיה של שבעה המינים שב-**(דב' עקב ח, ח) ומסנת אל ברכת המזון רק לחם העשוי מ-חֹטֶה וְשַׁעֲרָה** ראה הלכה (א) להלן, ולא את הפירות שבשבעה המינים. לרבנן: **(דב' עקב ח, ט) לָחֶם** – זקף-קטן שתי הלכות: (א) חטה ושעורה למיניהם שטחנו אותם לקמח בללו במים ואפו, (ב) אפשר כי לחם אפוי שבושל יעבר מברהמ"ז לברכת אחת מעין שלוש.

מתי מברכין המוציא לחם מן הארץ ובסיום האכילה מברכין ברכת המזון?
נאמר ב-**בבלי ברכות לז, א** והתניא: הכוסס את החטה מברך עליה בורא פרי האדמה; טחנה אפאה ובשלה, בזמן שהפרוסות קיימות - בתחלה מברך עליה המוציא לחם מן הארץ, ומה שרבן גמליאל ממעט הכוסס חטה מברכת המזון, דומה לברייתא הנ"ל.
נחזור אל **בבלי ברכות מד, א** ורבנן? - **(דב' עקב ח, ט) אֶרְצָךְ הפסיק הענין**. רעיון הגמרא של הפסקת הענין רוצה לומר שאם לא יתקיימו ארבעה התנאים הבאים, יופסק ענין ברכת המזון ויברכו אחת מעין שלוש או אדמה או שהכל. ארבעה התנאים לברכת המזון:
(א) כל שהוא מחמשת המינין (של דגן שהאבות הן חטים ושעורים, והכוסמים בכלל חטים ושכולת שעול ושיופן בכלל שעורים); (ב) שטחנו אותו דק – שיקרא קמח - באופן שיתקיים בו הגדרת עיסה (בלילה דביקה) שבתנאי (ג).
(ג) שהקמח בלול במים ואפוי **(דב' עקב ח, ט) לָחֶם**

תורה תמימה (י"ז צו ז, ג) על-חלת לָחֶם - ת"ר, על-חלת לָחֶם חֲמִיץ, מלמד שאין הלחם קדוש אלא אם כן קרמו פניה בתנור^(ג) [מנחות ע"ח ב:]: על-חלת לָחֶם - אמר רבא, לחמי תודה מכיון שנאפו נא נתקדשו, מאי טעמא לָחֶם כתיב, והיכי דמי נא, כל שפורסה ואין חוטיין נמשכין הימנה^(ט) [שם שם]:

(י"ז צו ז, ג) על-חלת לָחֶם חֲמִיץ יִקְרִיב קִרְבָּנוּ על-יבב תונת שלְמֵיו:
תורה תמימה הערה כח ... לחם מורה רק לחם אפוי, וקודם אפיה נקרא עיסה, ומדכתיב **חלת לָחֶם** בא להורות שהחלות תהיינה אפיות, (טט – כנלמד מ-**(י"ז בחקתי כו, ו)**). וְאֶפֶי עֶשֶׂר נָשִׁים לְחֶמֶם בְּתִנּוֹר אֶחָד
תורה תמימה הערה כט וילפינן ממצה דכתיב בה ג"כ לחם וייצאין במצה אפוייה בשיעור כזה, ולדעת הפוסקים באו"ח סי' תס"א הוי שיעור זה שיהיה שיעור קרמו פניה בתנור שבררשה הקודמת:

(ד) שהלחם הוא העיקר ולא טפל כגון הבא להפיג טעם חריף, כנאמר ב-**משנה ברכות פ"ו מ"ז** הביאו לפניו מליח בתחלה ופת עמו מברך על המליח ופותר את הפת שהפת טפלה לו זה הכלל כל שהוא עיקר ועמו טפלה מברך על העיקר ופותר את הטפלה: ומדרבנן מוסיפים ענין של קביעות סעודה, אבל זה חשוב בעיקר כאשר אוכל מזונות וקובע עליהם סעודה.

אכילת שיעור מדאורייתא כדי שביעה של כל אחד נלמד מ-**(דב' עקב ח, ז) וְשִׁבַּעְתָּ**, ורבי יהודה עד כזית, ורבי מאיר עד כביצה ויש סוברים שכביצה הוא השביעיה, ולשביעיה יכול להיות זמן ממושך, אבל לכזית שיעור זמן כדי אכילת פרס

(דב' עקב ח, ז) וְאֶכְלֶתָּ וְשִׁבַּעְתָּ – טפאא אתנח, תבנית טעמי שמע ישראל, **זוהר - רעיא מהימנא כרך ג (דברים) פרשת עקב רעב, א** דורש קשר בין קריאת שמע ואכילה בדונו בנושא שעת אכילה שעת מלחמה, היינו שעת אכילה היא עבודת ה' ומלחמה בתאוה כמו קריאת שמע שהיא קבלת עול מלכות שמים, וניצחון במלחמה מתקן את הקדושה שבעולם. **(תורת המגיד ש"ס שבת)**.

זוהר - רעיא מהימנא כרך ג (דברים) פרשת עקב דף רעב עמוד א

... א"ל אימא ברי מלאכא דיי' אמר לן אתון בעיתון לחם תפנוקי בלא קרבא או לחם בקרבא, דהכי אוקמוה רבנן דמתני' **שעת אכילה שעת מלחמה**, ואי בעיתו למהוי קרבא עליה, לית חד אכיל אלא מאן דנצח קרבא איהו אכיל ובוצע לכלהו, א"ל חברייא ברי אנת זעיר ועדיין לא ידעת איך מגיחי גברין ורברכין בחרבא בנענוע דחרבא, ברומחא בקשתא בגירין דקשתא, בקירטא באבנין דקירטא א"ל (מלכים א כ) אל יתהלל חוגר כמפתח, דהא ודאי בק"ש (שמע ישראל) אוקמוה, כל הקורא ק"ש על מטתו כאילו אוחז חרב פיפיות דכתיב **(תה' קמט, י) רֹמְמֹת אֵל בְּגִרוֹנָם וְחָרֵב פִּיפּוֹת בְּגִנָּם**; ונענועא דחרבא צריך לנענועא ליה לשית סטרין כמה דאוקמוה כדי שתמליכוהו על השמים ועל הארץ, ועל ד' רוחות העולם, ודא ו' גוף החרב, ו' ראש החרב, ה"ה תרי פיות, נרתקא דחרבא אדני, רומחא רמ"ח (מלים ש) בק"ש עם שית תיבין דיחודא הא רומ"ח, מג"ץ עם חרבא מיכאל גבריאל נוריאל שמשין דג' אבהן, קשת דזריק חצים וכל זרע דאינו יורה כחץ אינו מוליד, קירטא דא ק"ש, ה' אבנין דקירטא **(דב' ו' ו' ד) שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה' | לקבלייהו (שמואל א י"ז, ט) – ויקח דוד" לא בפסוק) וַיִּקְרַח-לֹו חֲמִשָּׁה חֲלָקִי-אֲבָנִים | מ-הַפֶּחַל** וכד שוי להון בקירטא דאיהי שפה ואיהי שכניתא אתעבידו חד כלהו ה' וקטיל לפלשתא ועד כען זריקנא האי אבנא לסמאל דאיהו אבן מצור והרסנא מצור דיליה ואשפלנא ליה לתתא, ובג"ד אמנא לכוון אל יתהלל חוגר כמפתח, כען יתברר לכוון דאנא ידענא איך מגיחין גברין ורברכין בסייפין ברומחא, בקשתא, בקירטא, תווננא ולא יכילנא למלא קמיה א"ל רבנן כען נחזי מאן יהא מרווח נהמא דאיהו לחם המוציא:

תורת המגיד ש"ס שבת בשם הרב הק' ממעזריטש זצ"ל, אכל ועמד מתחייב כנפשו [קכט ב], וקשה, דאנו רואים כמה בני אדם עומדים אחר האכילה ואין מתיים, אך דענין אכילה הוא לברור נצח"ק (ניצוצות הקדושים), וז"ש **שעת אכילה שעת מלחמה**, דבאמת היא מלחמה גדולה, דאם זוכה ומעלה ומברר נצח"ק, אז עולה ממדרגה למדרגה, משא"כ כשאנו מברר אזי הנצח"ק משפילים ומורידין אותו, כענין שאין בידינו אלא כוונת אכילה של מנוח שהיא כוונה קטנה, לכך לא רצה המלאך לאכול אצלו, משא"כ באברהם באו המלאכים דווקא לאכול אצלו להתעלות על ידו.

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טטור"ל) כי במצוותך האמנותי – תהלים קי"ט, שם: טעמי המקרא בתורה שבעל-פה, התשע"ו
המצוות השטרות: אהנה, סלוק – סוף-פסוק – מגביל; מונח – רבוי; מהפך פשטא – מוציא מפשט; מרכא = מאריך; רבוי; דרגא – מצרף; תביר – מחלק, ממעט, לא ממש; טפא – שנוי משמעות, רבוי מתפשט; מרכא טפא – יתור לרבות, מכל מקום; דרגא תביר טפא – קבוצה עם הלכה שיה לפרטיה; מרכא תביר טפא – קבוצה שההלכה חלה רק על חלק מפרטיה; מקף – רב-מצב של הנושעם, ב"כ מצב אחד נדרש; פסוק – סודר שחלק, השלם והחלק נדרשים; זרקא סגול – מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט; 1: זקף-קטן – 2: זקף-גדול – 3: רביע – 4: ... זקף-קטן ... זקף-קטן בהצ' פסוק – הקש; השלישיה: (קדפא – סדר קריאת; אולא = גיש = גיש"ט – ויצא מהענין; קדפא ואולא – מלמד) דרוש בפסוק בכעין "ג' מידות דר' ישמעאל; תלישא-קטנה – תראט – דרוש בפסוק שער, מחיצה; תלישא-גדולה = תלישא – דרוש בפסוק ולפניו שער, מחיצה; פוז – דרוש מהפסוק רעיון לנושא אחר בולכת;

1.5 דברים עקב זיב (התשע"ה)

דברים עקב זכה: פסילי אלהיהם תשרפון באש

לא-תחמד פספך וזהב עליהם ולקחת לך פן תנקש בו כי תועבת ה' אלהיהך הוא:

תוספתא מסכת עבודה זרה (צוקרמאנדל) פ"ה,ה"ו

כי מוסייאות (בית עבודה זרה) שהעמידו גוים בשעת השמד אף על פי שעבר השמד הרי אילו אסורות. יכול עבודה זרה שביטלה גוי יכול תהא אסורה תלי' לומי' (דב' עקב זכה) פסילי אלהיהם את שנוהג לשום אלה אסור ואת שאין נוהג בו לשום אלה מותר. יכול עבו' זרה שביטלה גוי תהא מותרת תלי' לומי' (דב' עקב זכה) פסילי אלהיהם שלהם את שנוהג בו לשום אלה בין שאינו נוהג בו לשום אלה אסור:

פסילי אלהיהם – מרכא טפאא כיתור לרבות על הפסלים גם בתי עבודה זרה ועצים ומיטלטלין כל שיש בו תפיסת יד (=מעשה ידי) אדם. התוספתא עושה אבחנה בין בתי עבודה זרה שהוקמו בשעת השמד ובין אלו שהוקמו שלא בשעת השמד. מה שהוקם בשעת השמד אע"פ שעבר השמד ממשיכים להיות אסורים גם אם אין נוהגים בו עוד לשם עבודה זרה.

תשרפון באש – מונח אתנה, **תשרפון** – מונח מרבה על פעולת שריפה פעולות נוספות כנאמר **תוספתא עבודה זרה פ"ה,ה"ז** כיצד מבטלה ר' מאיר אומי' עד שיכה בקורנס ויאכל (באש או כד') ר' שמעון אומי' אפילו דחאה וסטרה ונפלה הרי זו בטילה וחכמי' אומי' נכרי מבטל עבודי' זרה שלו ושל ישר' וישר' אין מבטל עבודי' זרה של נכרי ר' שמעי' בן מנסיא אומי' עבודי' זרה של ישר' אין לה בטילה עולמית: **באש** – אתנה, מגביל הביטול לנכרים ואי אפשר ע"י ישראל. **ירושלמי ע"ז פ"ג,ה"ב** מגביל שלא להנות משריפת ע"ז, כגון חיזוק תנור חדש, אוכל שהוכן כשרוב העצים מע"ז, אבל לא כאשר עצי ע"ז לא ניכרים בתערובת.

באש – אתנה, מגביל איסור ההנאה כפי' **רש"י הירש דברים ז,כה** כלל גדול אמרו באיסורי הנאה: "כל הנשרפין אפרן מותר, וכל הנקברין אפרן אסור" (עי' **תמורה לה ע"א**); הוה אומר: אותם איסורי הנאה שמצותם בשרפה – כדוגמת ערלה, כלאי הכרם וכדו' – אפרם מותר משנתקיימה בהם מצות שרפה; אך במקום שאין מצות שרפה נוהגת אלא קוברים את האיסור כדי להוציאו מכלל שימוש, שם גם האפר עודנו אסור. כאן נאמר: (זכה) **פסילי אלהיהם תשרפון באש**; אף על פי כן אפר עבודה זרה אסור (**שם**), ודבר זה נלמד מן האמור לקמן (**ג,יט**) **ולא ידבק בידך מאימה מרבתה** (ראה **תוספות שם לג ע"ב ד"ה הנשרפין**):

לא-תחמד פספך וזהב עליהם: לא רק עבודה זרה עצמה אלא גם הדברים שעליה או שעמה אסורים בהנאה. לעניין זה מבחינים בין שלושה סוגים: "עובי' העומד לקשט או לפאר עבודה זרה"; "משמשי" עבודה זרה שמשמשים בהם לצורך פולחנה; "תקרובת" שמקריבים אותה לעבודה זרה. ואין התקרובת אסורה אלא אם כן החפץ שמקריבים אותו או האופן שמקריבים בו הוא "כעין פנים", והוא דומה לקרבתות או לעבודות של מקדש ה' (עי' **עבודה זרה נ ע"א - נא ע"ב**). נוי עבודה זרה ותשמישי עבודה זרה דינם כדין עבודה זרה עצמה ויש להם ביטול; ולא עוד אלא נכרי שביטל עבודה זרה ביטל מאליו גם את המשמשים ואת הנוי של אותה עבודה זרה (שם **נב ע"ב**; **בית יוסף טור יורה דעה סי' קלט**):

פן תנקש בו. אל יהא מקום מחשבותינו לרעיון של קיום אלים אלייים (השוה פי' ויקרא יט, ד), ולפיכך עלינו להרחיק מרשותנו ומחוג מחשבותינו את כל הקשור לפולחן האלילי. אל נחשוף את עצמנו לסכנה שיועם על ידי כך טוהר ידיעתנו את ה' ויתרופפו יחסינו אל האל היחיד:

פן תנקש בו – יתיב מונח זקף-קטן, זקף-קטן שתי דרשות, (א) הרחקת כל הקשור לפולחן אלילי (ב) לא להחשף לידיעות על ע"ז **כי תועבת ה' אלהיהך הוא**: פסל הנערץ כאל, תכשיטיו, קרבנותיו וכלי פולחנו מייצגים את הטעות האלילית וזו עומדת בניגוד חריף למעלה הרוחנית והמוסרית שה' יעד לכל בני האדם. אותך הוציא תחילה מאותה טעות, וכל בני האדם נקראים להגיע לאותה מעלה שהם ראויים לה בכח ייעודם. לפיכך כל דבר המעיד על אותה טעות מנוגד לרצון אלהיך בתכלית הניגוד.

כי תועבת ה' אלהיהך – דרגא תביר מרכא טפאא, כעין קבוצת פרטים הקשורים לנושא, שעל כל אחד חלה אותה הלכה, כאן הפרטים האסורים הם פסל הנערץ כאל, תכשיטיו, קרבנותיו וכלי פולחנו, טט – תקרובת מהסוג האסור. **תועבת ה' אלהיהך** – תביר מרכא טפאא, כעין קבוצת פרטים הקשורים לנושא, שעל חלקם לא חלה ההלכה, ואין התקרובת אסורה אלא אם כן החפץ שמקריבים אותו או האופן שמקריבים בו הוא "כעין פנים", והוא דומה לקרבנות או לעבודות של מקדש ה' (עי' **עבודה זרה נ ע"א - נא ע"ב**). אפשר לבטל ע"ז, נויה ותשמישיה. לתקרובת האסורה אין ביטול.

כגון אחרי ביטול ע"י נכרי הפסל מותר בהנאה, תקרובת נשאת אסורה.

רמב"ם הנעבד עצמו מותר בהנאה, ציפוי אסור בהנאה, והנהנה לוקה **לא-תחמד פספך וזהב עליהם** ציפוי אסור בהנאה, **הוא** – סלוק, מגביל איסור ההנאה ומתיר **פסילי אלהיהם** – אחרי אשר **תשרפון באש** או שהגויים עצמם בין אם היו עובדיהם בין אם לא היו עובדיהם, ביטולם.

דברים עקב ח,יט,כ: פ [יט] ויהי אם-שכח תשכח את-ה' אלהיהך והלכת אחרי אלהים אחרים ועבדתם והשתחית להם הערתי בכם היום כי אבד האבדון:

[כ] פננים אשר ה' מאבד מפניכם פן האבדון עקב לא תשמעו בקול ה' אלהיכם: פ

אור החיים ... וכפי זה תבת **פננים** נמשכת למעלה לומר **דמיון האבדה** שיהיו **פננים** ונמשכת למטה **לדמיון אבדת הגויים עצמם מן הארץ**. ואמרו **עקב** וגו' פרוש כיון שאין תורה הא למדת שאם יש להם תורה הגם שיהיו עובדי עבודה זרה, תורה תעמוד להם, והוא מה שדקדק לומר **בקול ה'** וכבר העירוניתך בכמה מקומות שכל מקום שיזכיר קול ידבר על התורה. עוד ירצה באמרו **פננים** וגו', **פן האבדון**, כי מלבד אבדתם שאמר למעלה במאמר **אבד האבדון** עוד צרה אחרת להם אחר שיאבדו הנשאים בהם יהיו **פננים** אשר וגו' כן יאבדון פרוש שיכרת מהם נבואה ורוח הקודש שיאבדו, ועל זאת יחדר לב עם ה' שאין קללה בעולם כזו אוי לדורות שטעמו כוס המר הזה מר ממות והוא רחום ישוב ירחמנו כי יתן את רוחו בנו כימי קדם.

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טטור"ל) כי במצוותך האמנותי – תהלים קי"ט, שם: טעמי המקרא בתורה שבעל-פה, התשע"ו
המצית השערות; אותה: סלוק – סוף-פסוק – מגביל; מונח – רבוי; מהפך פשטא – מוציא מפשט; מרכא = מאריך, רבוי; דרגא – מצרף; תביר – מחלק, ממעט, לא ממש; טפאק – שני משמעות, רבוי מתפשט; מרכא טפאק – יתור לרבות, מכל מקום; דרגא תביר טפאק – קבוצה עם הלכה שיה לפרטיה; מרכא תביר טפאק – קבוצה שההלכה חלה רק על חלק מפרטיה; מקף – רב-מצב של המושג, ב"כ מצב אחד נדרש; פסק | – סדור שנחלק, השלם והחלק נדרשים; זרקא סגול – מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט, 1; זקף-קטן – 2; זקף-גדול – 3; רביע – 4; ... זקף-קטן ... זקף-קטן בחצי פסוק – הקש; השלישיה: (קדמא – סדר קדמות; אולא = גרש = גרש"ט – יוצא מהענין; קדמא ואולא – מלמד) דרוש בפסוק כענין "ג' מידות דר' ישמעאל; תלישא-קטנה – תראא – דרוש בפסוק שער, מחיצה; תלישא-גדולה = תלשא – דרוש בפסוק ולפניו שער, מחיצה; פוז – דרוש מהפסוק רעיון לנשוא אחר בהלכה;

עוד יתבאר על זה הדרך כי שלשה מיני פורענות רמז להם כאן, האחד דמיון שארע להם בחורבן הבית וגו' והוא מאמר **אָבְדַתְּ תַּאבְדִּינָן** השני דמיון מה שארע להם בימי מרדכי ... והוא מאמר **פְּנִינִים אֲשֶׁר הוּא מַאבִּיר** פרוש שגזר עליהם (כ,טז) לא תחיה כל נשמה כמו כן יהיה ענשם ... השלישי גזרות העדר הנבואה מישראל והוא מאמר **עַקֵּב לֹא תִשְׁמְעוּן בְּקוֹל ה' וְגו'**

- [כ] פְּנִינִים** – רביע, אמנם **אור החיים** מסכם דבריו בשלושה מיני פורענות אבל בפירושו לפני כן מונה ארבעה דברים
- (א) דמיון שארע להם בחורבן הבית והוא הנאמר [יט] ... **אָבְדַתְּ תַּאבְדִּינָן** אבדת שונאי ישראל כאבדת הגויים שהיו אמורים לאבדם מן הארץ (לא מחלטת כי מי מהם שהסכים לעזוב הארץ או להפסיק ע"ז לא אבד)
- (ב) דמיון מה שארע להם בימי מרדכי ... והוא מאמר **פְּנִינִים אֲשֶׁר הוּא מַאבִּיר** פרוש שגזר עליהם (כ,טז) לא תחיה כל נשמה כמו כן יהיה ענשם לכלות את כל עם ישראל בכל מקום הימצאו
- (ג) **לֹא תִשְׁמְעוּן בְּקוֹל ה' אֱלֹהֵיכֶם** אין תורה שתעמוד להם בעת צרה, ובוזה דומים לגוים שאין להם תורה
- (ד) גזרות העדר הנבואה מישראל ורוח הקודש שיאבדו

דברים עקב ט,ג: וַיִּדְעַתְּ הַיּוֹם כִּי הוּא אֱלֹהֶיךָ הוּא-הַעֲבֵר לְפָנֶיךָ אֵשׁ אֲכֹלָה הוּא יִשְׁמִדֶם וְהוּא יִכְנִיעֶם לְפָנֶיךָ וְהוֹרֵשֶׁתֶם וְהֶאֱבַדְתֶּם מִתַּרְּבֵּי כָּל-אֲרָצוֹת הָאָרֶץ

במדבר רבה (וילנא) פרשת במדבר פרשה ה ... א"ר אלעזר בן פדת בשם ר' יוסי בן זמרא בשעה שהיו ישראל נוסעין היו שני ניצוצין של אש יוצאין מתוך שני בדיו של ארון כדי לפגוע שונאיהם ומניין שכן משה אומר לישראל מה אתם מתייראין מן בני ענק וכי קשים הם מאותן שהיו באים כנגדנו והיה הארון שורפן וכן הוא אומר (דב' עקב ט,ג) **וַיִּדְעַתְּ הַיּוֹם כִּי הוּא אֱלֹהֶיךָ הוּא-הַעֲבֵר לְפָנֶיךָ אֵשׁ אֲכֹלָה** וגו' מכאן אתה דורש (אֲכֹלָה - זקף-קטן, בתפקיד שתיים) שהיו ב' ניצוצין מקדמין לפניהם אמר להם הוא ישמידם והוא יכניעם לפניך וכיון שהיו הניצוצין יוצאין היתה האש שפה בטעוני הארון והיו נשרפים ומתמעטין ומנין שהיו שבת קהת ממועט

דברים עקב ט,ד: אַל-תֹּאמְרוּ בְּלִבְכֶם בְּהַרְף ה' אֱלֹהֶיךָ אִתָּם | מִלְּפָנֶיךָ לֵאמֹר בְּצַדְקָתִי הִבִּיאֵנִי הוּא לְרַשֵּׁת אֶת-הָאָרֶץ הַזֹּאת וּבְרַשְׁעַת הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה ה' מוֹרִישָׁם מִפָּנֶיךָ: |

בעה"ט" (ד) הִבִּיאֵנִי, ד' במסורה. **הִבִּיאֵנִי הוּא לְרַשֵּׁת**. במראות אלהים **הִבִּיאֵנִי** (יחזקאל מ.ב). **הִבִּיאֵנִי** אל בית היין (שה"ש ב.ד). **הִבִּיאֵנִי** המלך חדריו (שם א.ד). זהו שדרשו חז"ל (מכילתא בשלח טו ב) ראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל. וזהו במראות אלהים הִבִּיאֵנִי שכולם היו נביאים וזכו למראה אלהים. וכן במתן תורה הִבִּיאֵנִי אל בית היין, פירוש לפני הר סיני (שהש"ר ב.ד), ונתן לי התורה שנדרשת ע' פנים (במדב"ר יג טו). הִבִּיאֵנִי המלך חדריו והראני השמים ושמי השמים (דב"ר ב.לב):

אַל-תֹּאמְרוּ בְּלִבְכֶם – מונה רביע, אל תגאה על לפחות ארבעה דברים, כגון כפי' בעה"ט שזכית לארבעה גלויים רוחניים: נביאות, תורה הנדרשת בשבעים פנים, פנימיות התורה, השמים ושמי השמים,

בְּהַרְף ה' מוֹנַח תְּלִישָׁא-קַטְנָה, אֱלֹהֶיךָ אִתָּם | מִלְּפָנֶיךָ לֵאמֹר – קדמא מרכא זרקא סגול, כעין לכתחילה ובפועל

בְּהַרְף ה' מוֹנַח תְּלִישָׁא-קַטְנָה, אפשר רמז לשיעור כ- **בעה"ט** במתן תורה הִבִּיאֵנִי אל בית היין, פירוש לפני הר סיני (שהש"ר ב.ד), ונתן לי התורה שנדרשת ע' פנים (במדב"ר יג טו). אפשר רמז למעבר מחיצות רוחניות כ- **בעה"ט**

חשוקי חמד כתובות סח, א ... תשובה נאמר בשערי תשובה לרבנו יונה (שער ג, כט) (דב' דאה ט,ד) **אַל-תֹּאמְרוּ בְּלִבְכֶם בְּהַרְף ה' אֱלֹהֶיךָ אִתָּם | מִלְּפָנֶיךָ לֵאמֹר בְּצַדְקָתִי הִבִּיאֵנִי הוּא לְרַשֵּׁת אֶת-הָאָרֶץ הַזֹּאת**. הוזהרנו בזה שלא נדמה בנפשנו הצלחתנו בצדקתנו ויורש לבכנו, אבל נאמין ונדע עם לבכנו כי הצלחתנו מחסד העליון ורב טובו, ...

אמנם יתכן שכל דברי הרבינו יונה אמורים לאדם עצמו 'אל תאמר בלבבך', שאדם לעצמו לא ירגיש את הצלחתו במעשיו, אלא לעולם יראה עצמו חייב וחצוי זכאי, וכמבואר ברמב"ם (פ"ג מהלכות תשובה ה"ד) "לפניך צריך כל אדם שיראה עצמו כל השנה כולה כאילו חצוי זכאי וחצוי חייב, וכן כל העולם חצוי זכאי וחצוי חייב, חטא חטא אחד, הרי הכריע את עצמו ואת כל העולם כולו לכף חובה וגרם לו השחתה, עשה מצוה אחת הרי הכריע את עצמו ואת כל העולם כולו לכף זכות, וגרם לו ולהם תשועה והצלה, שנאמר וצדיק יסוד עולם, זה שצדק הכריע את כל העולם לזכות והצילו". אבל כאשר אדם רוצה ע"ז לעשות קידוש ה', ולהראות לאחרים את שכר המקיים מצוות, כדי לחזק אחרים שיעשו מצוות, אין בדבר זה משום 'אל תאמר בלבבך'.

בְּהַרְף ה' מוֹנַח תְּלִישָׁא-קַטְנָה, בתפקיד שיעור (א) אדם יראה עצמו חצוי חייב זכאי, (ב) כל העולם חצוי חייב חצוי זכאי **מִלְּפָנֶיךָ לֵאמֹר** – זרקא סגול, זרקא בתפקיד מאזניים, חטא אחד מכריע האדם והעולם לחובה, מצווה אחת מכריעה האדם והעולם לזכות. **אֱלֹהֶיךָ אִתָּם | מִלְּפָנֶיךָ לֵאמֹר** – קדמא מרכא זרקא סגול, כעין לכתחילה ובפועל, ע"פ רמב"ם (פ"ג מהלכות תשובה ה"ד) לכתחילה האדם יראה עצמו והעולם חצוי חייב חצוי זכאי, בפועל מעשיו יכריעו לחובה או לזכות.

ר' יוסף בכור שור (ד) **אַל-תֹּאמְרוּ ... בְּצַדְקָתִי ... וּבְרַשְׁעַת** - כלומר: הא והא גרמה לו; כי לא גרם לך צדקתך אלא רשעם, כי מתוך רשעתם היה דעתי להשמידם, ואמרתם לאבות: אתננה לזרעם. ועכשיו נתמלאה סאתם ואתננה לכם, אבל לא בצדקתך. **אֱלֹהֶיךָ אִתָּם | מִלְּפָנֶיךָ לֵאמֹר** – קדמא מרכא זרקא סגול, כעין לכתחילה ובפועל, ע"פ ר' יוסף בכור שור לכתחילה מתוך רשעתם היה דעתי (דעת ה') להשמידם, ואמרתם לאבות: אתננה לזרעם (בזכות אבות ולפי ההמשך נראה שגם בזכות זרעם). ובפועל ועכשיו נתמלאה סאתם ואתננה לכם, אבל לא בצדקתך (ולא בזכות זרעם).

אִתָּם | מִלְּפָנֶיךָ – פסק בין שתי אותיות מ"ם

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טטור"ל) כי במצוותך האמנותי – תהלים קי"ט, שם: טעמי המקרא בתורה שבעל-פה, התשע"ו
הפניתי השערות: אחת: סלוק – סוף-פסוק – מגביל: מונח – רבוי: מהפך פשטא – מוציא מפשט: מראא – מאריך: רבוי: דוגא – מצרף: תביר – מחלק, ממעט, לא ממש: ספאא – שנוי משמעות, רבוי ממשותף: מרכא ספאא – תור
לרבות, מכל מקום: דוגא תביר ספאא – קבוצה עם הלכה שיה לפרטיה: מרכא תביר ספאא – קבוצה עם הלכה לא שיה לפרטיה: תביר מרכא ספאא – קבוצה שההלכה חלה רק על חלק מפרטיה: מקף – רב-מצב של המושג, כד"כ מצב
אחד נדרש: פסק | – סודר שנחלק, השלים והחלק נדרשים: זקא סגול – מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו: פשטא – פשוט, 1: זקא-קטן – 2: זקא-גדול – 3: רביע – 4: ... זקא-קטן ... זקא-קטן ... זקא-קטן בחצי פסוק – הקש: השלישית:
(קראא – סדר קריאת; אלאא – גיש – גיש"ס – יוצא מהענין; קראא ואלאא – מלמד) דרוש בפסוק בכעין "יגיד דר' ישמעאל; תלישא קטנה – תראא – דרוש בפסוק שער, מתיצה; תלישא גדולה – תלישא – דרוש בפסוק ולפניו
שער, מתיצה; פוז – דרוש מהפסוק רעיון לנישא אחר בולכה;

1.6 דברים עקב זיב (התשע"ו)

דברים עקב יזב: ועתה ישראל מה ה' אליהו בקל ה' בקל לבקוה ויכל נפשך:

מבוא: ברישא של הפסוק (בין סלוק לאתנח) (א) תבנית טעמים המרמזת על לימוד בבנין אב, הקש, דבר החוזר וקורה על משמעות מלת ועתה. (ב) תת-תבנית במלת מזה שאפשר שהלימודים בה קשורים לטעם תלשא בסיפא של הפסוק במלים פ' א-ל' ור' אה בתפקיד שיעור, כי בפסוק צ"ט אותיות. הלימודים במלת מזה עוסקים בהוספת אות "א" במלת מזה. המביא לשלמות של מאה ברכות. בסיפא של הפסוק (בין אתנח לסלוק) (א) תבנית טעמים של כעין כלל ופרט וכלל או פרט וכלל ופרט וכלל. (ב) תת-תבנית של בנין אב, הקש.

ברישא של הפסוק (בין סלוק לאתנח) (א) תבנית טעמים המרמזת על לימוד בבנין אב, הקש, דבר החוזר וקורה על משמעות מלת ועתה. [ברכת ציון – יב (מ"ך וגו') הרב אבא שאול בן ציון ע' צג, (אוצר החכמה ע' 97-98)] מאמר (דמיה ג, ד) הלא מלפנה קראתי קראת לי אבי אלון נערי אמה: א פירש רש"י הלאי שקב מרעתך [כלומר הלוואי שעם ישראל יחזור בתשובה על הרעות שלהם] ו-קראת לי אבי, ואם תעשי כן הניטור לך אדונך לעולם כו' עכ"ל. ונראה שהוא על פי מה דרשו רז"ל ב-[בראשית רבה (כ"א ו)] על הפסוק (בר' גכב) ועתה פרושלקו ידו, א"ר אבא בר כהנא מלמד שפתח לו הקב"ה פתח של תשובה. ועתה, אין ועתה אלא לשון תשובה שנאמר (דב' עקב יז, ו) ועתה ישראל מה ה' אליהו שאל מעמך וגו'

טט – פתוח ענין קל וחומר מהפסוק (בר' גכב) ועתה פרושלקו ידו, [אוצר המדרשים (אייזנשטיין) גן עדן; גיהנם עמוד 91]... פירות העולם הזה ... סוף כל האוכלים חוזרים אל העפר שנאמר (קהלת ג, ג) הכל הולך אל-מקום אחד הכל הנה מן-העפר והכל שב אל-העפר: אבל פירות העוה"ב נאכלין ואינם מסריחין וטעם כל מעדני עולם בהם וקיימים הם מימי בראשית והן משובחין והולכין ונותנים חיים לעושיהם ולאוכליהם לעולמי עולמים, שנאמר (בר' גכב) ועתה פרושלקו ידו ולקח גם מעץ החיים ואכל ותן לעולם: והלא דברים ק"ו ומה מי שנגזרה עליו מיתה אם אכל ממנו חי לעולם, צדיקים שמקיימים התורה והמצוות ומקיימי רצון יוצרם על אחת כו"כ.

מוסיף [ברכת ציון] איתא ב-[בראשית רבה (ל"ח ט"ו)] (בר' נח יג, ו) ועתה לא יבצר מהם כל אשר נזמו לעשות: אמר רבי אבא בר כהנא מלמד שפתח להן הקב"ה פתח של תשובה שנאמר ועתה, ואין ועתה אלא תשובה.

מוסיף [ברכת ציון] על דרך זו כתב אור החיים על (שמ' יתרו יט) (ד) אתם ראימם אשר עשיתם למצרים ואשא אתכם על-פני נשרים ואבא אתכם אלי: (ה) ועתה אם-שמעו בקלי ושמרתם את-בריתי והיייתם לי סגלה מכל-העמים פ"לי כלה-אראי: ואמרו ... (חז"ל) אין ועתה אלא לשון תשובה, כי לצד שהיו ישראל מלוכלכים בחרמי העוונות אשר קדמו להם, וגם החדשים מקרוב באו ... רצה קל עליון ליתן התורה זכה וברה יסוד הקדושה והטהרה ורוחניות הרוחניות, צוה להם שיחזרו בתשובה אפילו על חטא קל ...

עוד ביאר [אור החיים] ... בספרו ראשון לציון על יהושע (יהושע ב'ג) ועתה השבעו-בא לי בה' ... דהוא ג"כ דרך שאמרו ז"ל אין ועתה אלא לשון תשובה, כי הרי אמרו בגמ' [זבחים (קט"ז ע"ב)] דאיתגייירא רחב ועל זה אמרה (יהושע ב'ג) ועתה וכו', היינו שהיא שבה בתשובה לה'. ... ועל (במ' שלח יד, יז) ועתה יגדל-בא פח אדני כאשר דברת לאמרי: ע"פ דרשת חז"ל אין ועתה אלא לשון תשובה ... דמבואר במדרש רבה המועתק לעיל את א', דילפינן לה ממה שנאמר (דב' עקב יז, ו) ועתה ישראל מה ה' אליהו שאל מעמך, ובפשוטו צריך ביאור מה משמעות פסוק זה דאיירי על תשובה עד שעושה המדרש מכאן בנין אב, דאין ועתה אלא לשון תשובה.

[ספרי במדבר פרשת פינחס פיסקא קלו] (דב' גכט) ונשב בנא מול בית פעור: פ אמר להם ראו איזו עבירה עברתי וכמה בקשות ביקשתי ולא נסלח לי וראו כמה עבירות עברתם ואמר לכם המקום עשו תשובה ואני אקבל. רבי יהודה בן בבא אומר משלשה מקומות שבאו ישראל לידי עבירה חמורה ואמר להם המקום עשו תשובה ואני מקבל. כיוצא בו אתה אומר (שמ' בשלח יז, ו) ויקרא שם המקום משה ומריבה על-ריבו בני ישראל, מהו אומר (שמ' בשלח טו, ו) ואימרו אם-שמעו בקולי ושמרתם את-בריתי ויהיייתם לי סגלה מכל-העמים פ"לי כלה-אראי: כיוצא בו (דב' עקב ט כב) ובתעורה ובמסה ובקברת התאנה (מהו אומר) (דב' עקב יז, ו) ועתה ישראל מה ה' אליהו שאל מעמך, אף כאן אתה אומר (דב' גכט) ונשב בנא מול בית פעור: פ (דב' וא' ד, א) ועתה ישראל שמע אל-הקדים ואל-המשפטים: הרי אתם חדשים, כבר מחול לשעבר [ע"כ לשון הספרי]. ומסכם [ברכת ציון] וממוצא דבר אנו למדים פירושו, דלשון ועתה מורה על חידוש והתחלה, על ידי מחילת העבר (טט) – ע"י תשובה, כפי שהסביר [ברכת ציון] לעיל מבנין אב).

ולפי זה יובן הנאמר ב-[דמיה לב] (כו) הנה אני ה' אליהו פלי-בשר הממני פלא פלי-דבר: [רש"י: וכי העתידות עלומות ממני] (כח) לכן מה אמר ה' הנני נתן את-העיר הזאת ביד הפשידים ... (לב) על-פלי-רעת בני-ישראל ... (לו) ועתה לכן פה-אמר ה' אליהו ישראל אל-העיר הזאת אשרו אתם אמרים נתנה ביד מלך-בבל בחרב וקרע ובדבר: (לז) הנני מקבצם מכל-הארצות ... (מד) ש"זות בפקסו יקנו וקלוב פספראו וחתום והעד עדים בארץ בנימן ובסביבי ירושלם ובערי יהודה ובערי הקר ובערי השפלה ובערי הגלב ובאש"ב את-שבותם באם-ה: פ

הרי כבר ניבא ירמיה (צט, כ) כי כה אמר ה' צבאות אלהי ישראל עוד יקנו בתים וישנות ויגרמו בארץ הזאת: פ ואם כן מה הוסיף לשאול ומה הוסיפה נבואה שניה במענהו, אך אם נימא שלשון ועתה הוא לשון תשובה כבשאר דוכתי הנו"ל שפיר מתפרש שהתפלל ירמיה לידע האיך יגאלו מהגלות הנורא, וגילה לו השי"ת שעתידין לעשות תשובה וליגאל.

הדיון הבא הובא גם ב-[דב' תבוא טו, ט] ראה גם (במ' בלק כב, ט) ויאמר (אלקים) מי האנשים האלה עמך: (רמז לבלעם שלושה שלבי תשובה כפ' [בן איש חי])

[רמב"ם הל' תשובה פ"ב], מהות תשובה, ארבעה שלבים: (ה"ב) עזיבת החטא, חרטה, (ה"ד) ודוי, קבלה לעתיד. מתאים קצת ל-[בר' גכב] ועתה פרושלקו ידו, מתאים מאד ל-[שמ' יתרו יט] (ה) ועתה, (יהושע ב'ג) ועתה, צ"ע ב-[במ' שלח יד, יז] ועתה, צ"ע ב-[דב' עקב יז, ו] ועתה, צ"ע ב-[דב' וא' ד, א] ועתה ישראל שמע,

[בן איש חי שנה ראשונה פרשת כי תבוא] שבוה מקבלם בתשובה כאשר אמר דסגי להו בודוי וחרטה בעזיבת החטא, מתאים מאד ל-[במ' שלח יד, יז] ועתה

[משאת המלך סימן עז] ונראה בזה הדנה עוד צ"ע דכמצות תשובה כתב [הרמב"ם בריש הל' תשובה] כיצד מתודין אומר אגא השם חטאוי עויתי פשעתי לפניך ועשיתי כן כן והיי נתמתי ובושתי במעשי ולעולם איני חוזר לדבר זה, והוה עיקרו של וידוי עכ"ל. ונתבאר כן ג' ענינים, א. וידוי פה. ב. חרטה. ג. קבלה לעתיד לא לחטא. והקדים חרטה לקבלה שלא לחטא, ואילו ברבוי שהבאנו הקדים הקבלה שלא לחטא לחרטה, שהרי כתב ומה היא התשובה הוא שיעזוב החוטא חטאו ויסירו ממחשבתו ויגמור בלבבו שלא יעשהו עוד כו' וכן יתנחם על שעבר כו'. ומ"מ נתבאר בכאן רק ג' ענינים אלו שזכרנו, מיהו הגר"א כפי' (משלי כח, ג) ומודה וענב ירמס: כתב, כי בעל תשובה צריך ד' דברים והן עזיבת החטא. וידוי. חרטה. וקבלה שלא לעשות עוד. ונתבאר ד' ענינים הם, ואף על פי דלכאורה קבלה ועזיבת החטא חד הוא, היינו שלא יחזור ויעשה החטא, חלקינהו הגר"א לב' ענינים עזיבת החטא לחוד וקבלה לחוד

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טטור"ל) כי במצוותך האמנותי – תהלים קי"ט, שם: טעמי המקרא בתורה שבעל-פה, התשע"ו
המצוות השטרות: אחת: סלוק = סוף-פסוק – מגביל; מונח – רבוי; מהפך פשטא – מוציא פשטא; מראק = מאריך; רבוי; דרגא – מצרף; תביר – מחלק, ממעט, לא ממש; ספקא – שנוי משמעות, רבוי מתפשט; מרכא ספקא – מוכר
לרבות, סכל מקום; דרגא תביר ספקא – קבוצה עם הלכה שיה לפרטיה; מרכא תביר ספקא – קבוצה שההלכה חלה על רק חלק מפרטיה; מקף – רב-מצב של המושג, כד"כ מצב
אחד נדרש; פסק – סדור שנחלק, השלש מהענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט, 1; זקף-קטן – 2; זקף-גדול – 3; רביעי – 4; ... זקף-קטן ... זקף-קטן בהצ' פסוק – הקש; השלישי:
(קדמא – סדר קדימות; אולא = גרש = גרש"ם – יוצא מהענין; קדמא ואולא – מלמד) דרוש בפסוק כענין "ג' מידות דר' ישמעאל; תלישא-קטנה – תראט – דרוש בפסוק שער, מחיצה; תלישא-גדולה – תלישא – דרוש בפסוק ולפניו
שער, מחיצה; פוז – דרוש מהפסוק רעיון לנשוא אחר בהלכה;

ומנאם בתרתי, אולם יש להבין דלכאורה הרי"ז כמו שכתבנו דעויבת החטא והקבלה היינו הך.
**[ממשת המלך סימן עט בענין וידוי יוה"כ] כתב [הרמב"ם בריש הל' תשובה] ז"ל, כיצד מתודין אומר אנא השם חטאתי עיתי פשעתי לפניך ועשיתי
כך וכך והרי נחמתי ובושתי במעשי ולעולם איני חוזר לדבר זה והווי עקרו של וידוי וכל המרובה להתודות ומאריך בענין זה הרי"ז משובח עכ"ל. והנה נתבאר כאן ד' פרטים בוודאי א. אנא השם שהוא כעין תפילה, דבפשוטו נראה שאין זה רק לפי שצריך להתודות לפני ה' כמוש"כ הרמב"ם, אלא שאף תפילה היא שז"ל "אנא" ב. פירוט החטא כמוש"כ ועשיתי כך וכך ג. חרטה ונחמה על החטא כמוש"כ והרי נחמתי ובושתי במעשי ד. קבלה לעתיד וכמוש"כ ולעולם איני חוזר לדבר זה, וע"ז סיים הרמב"ם וזהו עיקרו של וידוי.**

[באר הפרשה – כי תבוא התשעה], הרב א"א בידרמן הי"ו ע' י' ... כי אין תשובה אלא מתוך שמחה – כמו שרמז הרה"ק התפארת שלמה ז"ע ועתהו אל-תעצבו, שהרי אין ועתה אלא תשובה' (בר"ר כא,ו), אבל אל-תעצבו - אל תקיימנה מתוך עצבות. (ע"פ **[ברכת ציון] (הרב בן-ציון אבא שאול זצ"ל) שהמלה ועתה בכתוב **(דב' עקב יב)** ועתה ישראל מה ה' אלהיך שאל מעמך היא בנין אב לכל ועתה שבתך שמשמעותה תשובה.
ראה **(בר' ויחי נכא) ועתה אל-תיראו****

ברישא של הפסוק (בין סלוק לאתנח) (ב) תת-תבנית במלת מַה שאפשר שהלימודים בה קשורים לטעם תלשא בסיפא של הפסוק במלים פִּי אִם-לִירָאָה . בפסוק צ"ט אותיות. הלימודים במלת מַה עוסקים בהוספת אות "א" במלת מַה .
[בבלי מנחות מגב,] ... תניא, היה רבי מאיר אומר: חייב אדם לברך מאה ברכות בכל יום, שנאמר: ועתה ישראל מה ה' אלהיך שאל מעמך. [רש"י] מַה ה' אלהיך וגו' - קרי ביה מאה. [ותוספות] שאל מעמך - פי' ר"ת דהוי מלת שואל מלא ואז יש מאה אותיות בפסוק וי"מ ד-מַה עולה בא"ת ב"ש (י"צ והג' של י"צ עולה) מאה. ובקונטרס פירש אל תקרי מַה אלא מאה כלומר שחייב ק' ברכות וי"מ כדי להשלים מאה באותיותיה וכי קרית מאה הרי כולך.
[בעל הטורים] – מַה ה' אלהיך שאל מעמך. מַה בא"ת ב"ש יי"ץ (גי' ק' = 100), ששואל ממך ק' ברכות בכל יום (מנחות מגב), וכן יש בפסוק ק' אותיות (שם תוד"ה שואל) וכן ממך עולה ק' (צ"צ כי בפסוק נאמר מעמך ולא ממך, וחשבון בעה"ט לא כולל אות ע"י)
[במדבר רבה (וילנא) פרשת קרח פרשה יח] ... (ישעיה לג,ו) יראת ה' היא אוצרו: אין בכל המדות גדול מיראה ועונה (דב' עקב יב) ועתה ישראל מה ה' אלהיך שאל מעמך פי אם-ליראה את-ה' אלהיך לכלת ככל-ךרכיו ולא תהיה אתו ולעבד את-ה' אלהיך ככל-לכבך וכל-נפשך: יראת (כנראה מכוון ל-ישעיה לג,ו) יראת כי בפסוק נאמר ל-יראה) בגמטריא תרי"א ותורה תרי"א ויראה ותורה עמם הרי תרי"ג, ציצית ת"ר ח' גרורין וה' קשורין הרי תרי"ג שנים וכן מהלך שמים לארץ (דב' עקב יא,כא) פימי השמים עליה הארץ: הוקם (דב' עקב יא,כא) על כנגד מאה ברכות שבכל יום היו מתים מישראל מאה אנשים בא דוד ותקן להם מאה ברכות כיון שתקנם נתעצרה המגפה. ו- [דעת זקנים מבעלי התוספות] דרוש מהפסוק (שמו"ב כג,א) ונאם ה' לך דוד (דוד) הקם על. [בבלי מועד קטן טז,ב] אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן: מאי דכתיב (שמו"ב כג,א) נאם דוד ב' ישי ונאם ה' לך דוד (דוד) בן ישי, שהקים עולה של תשובה. דרשה זאת יוצרת קשר ללימוד ממלת (דב' עקב יב) ועתה שמשמעה תשובה, כפי שהסביר [ברכת ציון] לעיל מבנין אב) בפסוק זה צ"ט אותיות - אל תקרא מַה אלא מאה - הא' משלימה ללא פחות ממאה, תיבת מַה היחידה בתורה בטעם יתיב. דוד המלך דרש קרא זה עקב המגפה וקבע לברך מאה ברכות ביום לתקן ולמנוע המגפה. אפשר שטעם יתיב בתפקיד דווקא כך או לפחות כך סייע לדרשה זאת.

[תורת מנחם - תשמ"ג א, האדמ"ר מ"מ שניאורסאהן (אוצר החכמה ע' 346)] ולהעיר שתיבת "רשית" (אותיות תשר"י) היא באופן דחסר א' כמו"ש (דב' עקב יא,ב) מרשית השנה, מ"רשית כתיב" היינו שתיבה זו נכתבה בתורה מלכתחילה באופן דחסר א', כדי להורות שהוספת והמשכת האל"ף "אלופו של עולם" נעשית ע"י עבודת בני". וע"ד המבואר בהמשך חייב אדם לברך ה'נ"ל (בסופו) "בענין אל תקרי מַה אלא מאה" [שהרי החיוב דמאה ברכות בכל יום למדים ממ"ש " ועתה ישראל מה ה' אלהיך שאל מעמך וגו' "אל תקרי מַה אלא מאה" - שעבודת בני"ה היא להמשיך בחי' אל"ף, "אלופו של עולם" בכחי' "מה" (בביטול כמו משה ואהרן) ועי"ז נפעל הענין ד- "מאה".

[ילקוט יוסף, אר"ח סימן מו] – דין מאה ברכות בכל יום מברר האם חיוב מאה ברכות הוא מן התורה או מדרבנן, והחיד"א בשו"ת יוסף אומץ פסק שזה מדרבנן. ואור החיים (דב' כב,ט) כתב שעשו אותו מאה כסף רומז למאה ברכות שחייב לברך בכל יום, כמו שדרשו את (דב' עקב יב) ועתה ישראל מה ה' אלהיך שאל מעמך. אל תקרי מה אלא מאה, ופסוק זה בבעל תשובה נאמר (ט) – ראה להלך [ברכת ציון]. (בשו"ת התשב"ץ חלק ב' (סי' קסא) עסק בנושא האם בזמן הבית היו מברכים מאה ברכות בכל יום, וב-שו"ת רמ"ע מאאנו (סי' לט) עסק בנושא האם מאה ברכות מנו לפרושים או רק לקלי עולם שלא יפחתו מהם. בשבולי הלקט (סי' א) כתב שהפסוק (שה"ש) היושבת בגנים חברים מקשיבים לקולך השמיעני, ששומעים היטב ומכוונים, לברכות קריאת התורה, ומשלימים ע"י כך מאה ברכות. ועדיף לצאת בברכות של עצמו (מגן אברהם (סי' מו סק"ח). קונטרס מצות מאה ברכות (טוקר, ע' לה) כתב בשם הגרי"ז מבריסק, שקיום המצוה הוא רק ע"י מספר מאה ברכות בשלימות, ולכן מי שנאנס ולא יכול לברך מאה ברכות, לא חייב להשתדל לברך ... אם בין כך ובין כך לא יגיע לבסוף למנין מאה ברכות.

המקורות הבאים מלמדים על כך שהפסוק הוא בנין האב לענין יראת ה' והתשובה.
[בבלי ברכות לגב,] ... ואמר רבי חנינא: הכל בידי שמים - חוץ מיראת שמים, שנאמר: (דב' עקב יב) ועתה ישראל מה ה' אלהיך שאל מעמך פי אם-ליראה. אטו יראת שמים מילתא זוטרתא היא? והאמר רבי חנינא משום רבי שמעון בן יוחי: אין לו להקדוש ברוך הוא בבית גגזיו אלא אוצר של יראת שמים, שנאמר: (ישעיה לג,ו) יראת ה' היא אוצרו: ! - אין, לגבי משה מילתא זוטרתא היא. דאמר רבי חנינא: משל, לאדם שמבקשים ממנו כלי גדול ויש לו - דומה עליו ככלי קטן - קטן ואין לו - דומה עליו ככלי גדול. פ'רש"י ע"פ [בבלי ברכות]: הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים. והסביר פירושו [שפת"ח] האדם הוא בחינתו ונתנה הבחירה בידו ליראה ה', ע"פ פירוש שפת"ח א-אם-ליראה - מקף כרב-מצב של יראת ה' לפי היכולות שהוטבעו בו בעודו עובר (בבלי נדה טז,ב). האדם בעל בחירה להיות ירא ה' לפי היכולות שלו ולהשיג עמם מה שיותר כהשתדלות משה לעצמו. ואז א-אם-ליראה - תלשא בתפקיד (א) להורות שהאדם הוא בעל בחינה נעלה כעין מחיצה לעצמו משאר הבריאה; בבחירת דרגת יראת ה' (ב) תלשא כשיעור (או אומדנא של) יראת ה' ולפי כך לתקן ולהתעלות לפי יכולותיו הטבעיות.

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טטוד"ל) כי במצוותך האמנתי – תהלים קי"ט, שם: טעמי המקרא בתורה שבעל-פה, התשע"ו
המצוות הששירות, אתה, סלוק = סוף-פסוק – מגביל; מונח – רבוי; מהפך פשטא – מוציא מפשט; מרכא = מאריך, רבוי; דרגא – מצרף; תביר – מחלק, ממעט, לא ממש; טפאא – שני משמעות, רבוי מתפשט; מרכא טפאא – יתור לרבית, מכל מקום; דרגא תביר טפאא – קבוצה עם הלכה שוה לפיטח; מרכא תביר טפאא – קבוצה שההלכה חלה רק על חלק מפרטיה; מקף – רב-מצב של המושג, בד"כ מצב אחד נדרש; פסק | – סדור שנחלק, השלם והחלק נדרשים; זקא סגול – מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט, 1; זקף-קטן – 2; זקף-גדול – 3; רביע – 4; ... זקף-קטן ... זקף-קטן בהצ' פסוק – הקש; השלישיה: (קדפא – סדר קיימות; אולא = גרש = גרש"ס – יוצא מהענין; קדפא ואולא – מלמד) דרוש בפסוק בכעין י"ג מידות דר' ישמעאל; תלישא-קטנה = תרסא – דרוש בפסוק שער, מחיצה; תלישא-גדולה = תלישא – דרוש בפסוק ולפניו שער, מחיצה; פז – דרוש מהפסוק רעיון לנושא אחר בהלכה;

[שמלת אליעזר פר' עקב מאמר ב' ע' ריד, הרב יאקאב יצחק אליעזר (אוצר החכמה ע' 219)]
ניצבת פליאה עצומה, משה רבנו דורש מעם ישראל: **(דב' עקב יג)** **וַעֲתָה יִשְׂרָאֵל מָה הָיָה אֱלֹהֶיךָ שֶׁאֵל מַעֲמֹד כִּי אִם-לְיִרְאָה אֶת-ה' –** אין הקב"ה מבקש מאתם כי אם מילתא זוטרתא - **יִרְאָה אֶת-ה'** ואילו לבסוף נדרש מישראל:

(דב' עקב יג) **לְלֶכֶת בְּכָל-דְּרָכָיו וְלֹא-הִבֵּה אֹתוֹ וְלֹעֲבֹד אֶת-ה' אֱלֹהֶיךָ בְּכָל-לְבָבְךָ וּבְכָל-נַפְשְׁךָ:** **(דב' עקב יג)** **לְשַׁמֵּר אֶת-מִצְוֹת ה' וְאֶת-חֻקֵּיהֶּוּ, וְכִי כָל אֱלוֹהִים דְּבָרִים שֶׁל מָה בְּכַךְ, שִׁמְשָׁה רַבְּנוּ קוּרָא לְיִשְׂרָאֵל מָה הָיָה אֱלֹהֶיךָ שֶׁאֵל מַעֲמֹד .** ברם כאן בנה בנין אב כי מדת היראה היא שורש הכל ואם יש כאן יראה הרי הכל כאן ואם אין יראה הרי מאומה אין כאן וכפי שכתב הרבי ר' בער ממעוררית ז"ל בליקוטי אמרים דף א' "הנה תכלית הכל היא היראה, כי אם אין יראה אין חכמה ספונה וחשובה כלל ותכלית חכמה היא יראה הגם שצריך לעבוד ה' יתברך באהבה וביראה, אין צריך לתפוס רק יראה וממילא תשרה עליו אהבת הבורא יתברך, ובזו הבחינה יבחון האדם את עצמו אם יש לו יראה בשלימות" וכן הביאו ב"קדושת לוי" (ליקוטים ד"ה או יבואר הגמרא מאי טעמא עיזי מסגי ברישא) "יסוד ושורש עבודת ה' יתברך ליראה ולאהבה את שמו יתברך, ובכל מקום היראה קודמת לאהבה שמקודם צריך לירא מה' יתברך ומהדר גאונו, ואמר מורי הקדוש מו"ה דב בער המגיד ממעוררית ז"ל שהאדם צריך להשתדל ולהתאמץ שיהיה יראת שמים על פניו ואז האהבה בא ממילא, שמחמת שזיכך את עצמו להיות יראת ה' על פניו, זוכה גם לאהבת ה' יתברך". עד כאן. (ראה עוד אור החיים, מגיד דבריו ליעקב, מאור ושמש)

(דב' עקב יג) **וַעֲתָה יִשְׂרָאֵל מָה הָיָה אֱלֹהֶיךָ –** זקף-קטן ... זקף-קטן בין שני קיסרים, כעין בנין אב, הקש, דבר החוזר וקורה.
שֶׁאֵל מַעֲמֹד , שֶׁאֵל – טפחא בתפקיד שנוי משמעות ורבוי שיאזין הייטב לברכות של אחרים ויצא בהם, **מַעֲמֹד –** אתנה, מגביל, שאם אי אפשר, לא חייב להשתדל להשלים למאה.

כִּי אִם-לְיִרְאָה – מונח תלשא, כעין שני תפקידי תלשא, וכל תלשא עשויה להדרש אלפניה ולאחריה, סה"כ כארבעה תפקידי תלשא.
(א) לימוד אלפניה על שיעור מאה ברכות ביום **וַעֲתָה יִשְׂרָאֵל מָה –** יתיב – דווקא כך, לפחות כך, לפחות מאה ברכות ביום. ועוד מרמז לבעל בחינה נעלה (כעין מחיצה לעצמו) העניו המבטל עצמו לה' כמו שאמרו משה ואהרן **(שם בשלח טז, ז)** **וַיִּתְקַוּוּ מֶה** ובהתבטלותו הוא ממשיך לתוך הבריאה את "אלופו של עולם".

לימוד לאחריה **כִּי אִם-לְיִרְאָה –** מונח מקף תלשא, מקף כרב-מצב מרמז על בחינות (דרגות) שונות ביראה, יראה תתאה (כענין יראת העונש), בחינת יראה נעלה ביותר, הנקראת בחסידות יראה עילאה, יראת הרוממות, ומבטאים יראת הרוממות בפעולות הנאמרות בהמשך הפסוק והפרשה **אֶת-ה' אֱלֹהֶיךָ לְלֶכֶת בְּכָל-דְּרָכָיו וְלֹא-הִבֵּה אֹתוֹ וְלֹעֲבֹד אֶת-ה' אֱלֹהֶיךָ בְּכָל-לְבָבְךָ וּבְכָל-נַפְשְׁךָ:** במסירות נפש לקיים קדושת החיים. ואילו בקריאת שמע "בכל לבבך ובכל נפשך וגו'" הוא מסירות נפש עד כלות הנפש על קידוש ה'.

כִּי אִם-לְיִרְאָה – מונח תלשא, בלימוד לאחריה. כפירש רבינו יונה יראה היא כמו קב חומטין שמשמר כל התבואה. היינו שיעור זמן קצר ללימוד התבוננות בהנהגת ה', התבוננות של מוסר לתיקון דרכי האדם, התבוננות בחסידות. שע"י התבוננות זאת משמר את כל לימוד התורה.